

Testamentti

Oppimateriaali TAMK:n perhe- ja jäämistöoikeuden opintojaksolle

Saara Haltia

Iida Pääkkönen

OPINNÄYTETYÖ
Marraskuu 2022

Liiketalouden tutkinto-ohjelma
Juridiikka

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Liiketalouden tutkinto-ohjelma
Juridiikan suuntautumispolku

HALTIA SAARA & PÄÄKKÖNEN IIDA

Testamenti

Oppimateriaali TAMK:n perhe- ja jäämistöoikeuden kurssille

Opinnäytetyö 53 sivua, joista liitteitä 14 sivua
Marraskuu 2022

Suomen jäämistöoikeuden perustana on lakimääräinen perimysjärjestys, jota sääntelee perintökaari. Testamentin eli jälkisäädöksen laatiminen on ainoa tapa poiketa pätevästi lakimääräisestä perimysjärjestyksestä. Tämä opinnäytetyö käsittelee testamentteja ja sitä, minkälaisia oikeuksia ja velvollisuuksia ne saajalleen tuottavat.

Tämä toiminnallinen opinnäytetyö on toteutettu toimeksiantona TAMK:n perhe- ja jäämistöoikeuden opintojaksolle. Opintojakso on osa liiketalouden koulutusohjelman juridiikan suuntautumispolun opintoja. Opinnäytetyö kattaa opintojakson osuuden testamentista. Työn aihe syntyi toimeksiantajan tarpeesta uudelle oppimateriaalille. Materiaali on toteutettu niin, että se on hyödynnettävissä opintojakson opetusmuodosta riippumatta.

Opinnäytetyön tuloksena syntyi raportissa oleva tietoperusta, oppimateriaali testeistä sekä tehtäväpaketti, joka sisältää monivalinta- ja case-tehtäviä. Oppimateriaali ja tehtäväpaketti on opinnäytetyön liitteenä, mutta tehtävien vastaukset on toimitettu suoraan toimeksiantajalle. Oppimateriaali on koostettu kurssin tavoitteita silmällä pitäen ja se vastaa toimeksiantajan tarpeeseen. Tietoperustan koostamisessa on käytetty lainopillista tutkimusmenetelmää. Opinnäytetyössä on hyödynnetty lähteenä aihetta säänteleviä lakeja sekä asiantuntijoiden kirjoittamia teoksia. Lisäksi työtä varten on toteutettu asiantuntijahaastattelu, jotta työhön on saatu lisää käytännönläheistä näkökulmaa. Työssä on hyödynnetty myös kirjallisuuslähteitä hyvän oppimateriaalin pedagogiikasta sekä toiminnallisen opinnäytetyön toteuttamisesta.

Tämä opinnäytetyö kattaa opintojakson osuuden testeistä. Työssä on esitelty useita eri testamenttiluokituksia, ja jotta opinnäytetyön pituus on saatu pidettyä kohtuullisena, luokituksia ei ole käsitelty liian yksityiskohtaisesti. Niinpä jatkotutkimusidea testamenttiaiheesta olisi kirjoittaa erillinen raportti jokaisesta luokituksesta, jolloin aihetta voisi käsitellä laajemmin ja yksityiskohtaisemmin.

Asiasanat: testamentti, jäämistö, oppimateriaali, perintökaari

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Business Administration
Jurisprudence

HALTIA SAARA & PÄÄKKÖNEN IIDA:
The Will
Learning Material for TAMK's Family and Inheritance law

Bachelor's thesis pages 53, appendices pages 14
November 2022

Finnish inheritance law is based on the statutory order of succession, which is governed by the Inheritance Code. The only legally valid way to deviate from the statutory order of succession is to draw up a will, i.e., a posthumous will. This thesis deals with wills and the rights and obligations they confer on their beneficiaries.

This functional thesis has been created for TAMK's Family and Inheritance law course. The course is part of the law orientated study path of the Business Administration Studies program. This thesis covers the part of the course that handles wills. The topic for the thesis arose from the commissioners need for new study material that is suitable for both distance and face to face learning.

The outcome of this thesis is the report, a teaching material, and a package of assignments on wills. The report has been constructed with the course's objectives on mind. The material has been constructed with legal research method and the sources are laws governing the matter and literature written by experts on this specific field. Also, an interview with an expert was conducted to provide more practical perspective on the matter.

This thesis covers the part on Wills in the Family and Inheritance Law. This thesis shows many different Will classifications so to keep the length of the thesis reasonable the classifications have not been discussed in detail. So, in the future someone could write more detailed report on specific type of Will.

Keywords: will, inheritance law, learning material, Code of Inheritance

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	TESTAMENTTI	7
	2.1 Miksi tehdä testamentti	7
	2.2 Testamentin muotomääräykset	9
	2.3 Testamentin todistaminen	11
	2.4 Testamentin peruutus	11
	2.5 Testamentin tiedoksianto	12
	2.6 Testamentin tulkinta	13
	2.7 Testamentin moite	14
	2.8 Testamentista luopuminen	15
3	PERIMYS ILMAN TESTAMENTTIA	17
	3.1 Lakimääräinen perimysjärjestys	17
	3.2 Lakiosa	18
	3.3 Lesken vähimmäissuoja	19
4	TESTAMENTTILUOKITUKSET	22
	4.1 Yleistestamentti	22
	4.2 Erityistestamentti	23
	4.3 Omistusoikeustestamentti	24
	4.4 Rajoitettu omistusoikeustestamentti	25
	4.5 Käyttöoikeustestamentti	26
	4.6 Tuotto-oikeustestamentti	28
	4.7 Keskinäinen testamentti	29
5	OPPIMATERIAALI TESTAMENTTIOIKEUDESTA	31
	5.1 Hyvä oppimateriaali	31
	5.2 Toiminnallinen opinnäytetyö	33
6	POHDINTA	35
	LÄHTEET	38
	LIITTEET	40
	Liite 1: Oppimateriaali	40
	Liite 2: Tehtävät	52

1 JOHDANTO

Suomen lainsäädäntö sallii lähtökohtaisesti jokaiselle 18 vuotta täyttäneelle oikeuden määrätä omasta omaisuudestaan, myös kuoleman jälkeen. Voidakseen vaikuttaa oman omaisuutensa jakautumisesta kuoleman jälkeen, ihmisen tulee tehdä testamentti. Testamentti on olennainen osa jäämistösuunnittelua, jota ihmiset alkavat pohtia usein vasta ikääntyessään. Tässä opinnäytetyössä selvitetään mikä on testamentti, miten testamentin tekoa säännellään sekä minkälaisia oikeuksia ja velvollisuuksia se saajalleen tuottaa.

Idea opinnäytetyömme aiheeseen syntyi TAMK:n perhe- ja jäämistöoikeuden kurssin opettajan ehdotuksesta ja tarpeesta uudelle oppimateriaalille. Opintojakso on osa TAMK:n liiketalouden koulutusohjelman juridiikan suuntautumispolun opintoja. Työmme taustalla on myös molempien kiinnostus jäämistöoikeuteen. Työn sisältö on rajattu kurssin tavoitteita silmällä pitäen.

Opinnäytetyön toisessa luvussa esitellään testamentti ja siihen liittyvät käsitteet yleisesti. Kolmannessa luvussa käsitellään lakimääräistä perimysjärjestystä, lakiosaa ja lesken vähimmäissuojaa. Neljännessä luvussa syvennytään erilaisiin testamenttiluokituksiin. Valitsimme tämän rakenteen, jotta lukija saa riittävän käsityksen perusasioista ennen syventävää tietoa. Noudatamme tietoperustan rakennetta myös oppimateriaalissa. Työssämme vastaamme seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

- Mikä on testamentti?
- Miksi ja miten tehdä testamentti?
- Mitä tulee ottaa huomioon testamenttia tehdessä?
- Kuinka perintökaari rajoittaa testamenttausoikeutta?
- Kuinka testamentteja voidaan luokitella?
- Kuinka testamenttityypit eroavat toisistaan?
- Millainen on hyvä oppimateriaali?

Tarkoituksenamme on ollut luoda myös itsenäiseen opiskeluun sopiva oppimateriaali, jota voi hyödyntää sekä opintojakson etä- että lähitoteutuksessa. Tavoit-

teenamme on ollut tuottaa informatiivinen, kurssin tavoitteita palveleva, opiskelijoita aktivoiva oppimateriaali, joka vastaa toimeksiantajan tarpeeseen. Opinnäytetyön tuloksena syntyi graafisen suunnittelun verkkotyökalulla Canvalla toteutettu diaesitys, jonka lisäksi teimme monivalinta- ja pohdintatehtäviä tukemaan kurssinoppimistavoitteita. Oppimateriaali on luotu niin, että sen hyödyntäminen on mahdollista opetustavasta riippumatta. Oppimateriaalin sisältö on suunniteltu kurssin tavoitteita silmällä pitäen ja toimeksiantajan toiveita kuunnellen. Oppimateriaalissa painotetaan erilaisia testamenttiluokituksia. Oppimateriaali ja tehtävät ovat tämän raportin liitteenä, mutta tehtävien oikeat vastaukset on toimitettu suoraan toimeksiantajalle.

Tietoperustassa käsitelimme asioita helposti ymmärrettävällä tavalla ja riittävän perusteellisesti, jotta myös muut kuin opiskelijat voivat hyödyntää sitä mielenkiintonsa puitteissa. Työn tietoperusta on rakennettu käyttäen lainopillista menetelmää. Tarkoituksena on, että tuottamaamme materiaalia voi hyödyntää mahdollisimman pitkään, joten myös TAMK:lla on oikeus muokata oppimateriaalia tarpeen tullen esimerkiksi lainsäädännön päivittyessä.

Olemme toteuttaneet työmme toiminnallisena opinnäytetyönä. Toiminnallisen opinnäytetyömme lopputuloksena on oppimateriaali, joten olemme perehtyneet hyvän oppimateriaalin piirteisiin ja pohtineet sen pedagogisia lähtökohtia. Toiminnallisesta opinnäytetyöstä ja hyvästä oppimateriaalista kerrotaan lisää jäljempänä.

2 TESTAMENTTI

Omistusoikeus on osa oikeusjärjestyksemme tärkeimpiä peruskäsitteitä. Omistusoikeus on siirtokelpoinen oikeus, eli yksityishenkilöt voivat elinaikanaan lain-säädännön puitteissa luopua omaisuudestaan sekä vastikkeellisin että vastikkeettomin oikeustoimin. Testamentti on kuitenkin ainoa keino määrätä omaisuudesta kuoleman jälkeen. Testamentti on mortis causa, eli kuolemanvarainen, yksipuolinen ja vastikkeeton oikeustoimi, jolla henkilö voi pätevästi määrätä jäämistönsä jaosta parhaaksi katsomallaan tavalla oman kuolemansa jälkeen. Testamenttia säännellään perintökaassa (5.2.1965/40). (Aarnio, Kangas & Rabinä 2020, 69.) Perintökaaresta käytämme myöhemmin lyhennettä PK.

Testamentti voidaan ymmärtää fyysisenä asiakirjana, yksittäisenä määräyksenä tai kaikkien määräysten kokonaisuutena. Testamentin tekemisestä ja peruuttamisesta määrätään PK 10 luvussa. (Kaisto & Lohi 2013, 369–370.) Sisältö ratkaisee, luetaanko asiakirja testamentiksi, eikä laki vaadi, että asiakirja nimenomaisesti nimettäisiin testamentiksi. Testamenttia ei voida tehdä pätevästi kokonaan sähköisessä muodossa, sillä testamenttaaja ja todistajat eivät voi allekirjoittaa sitä PK 10 luvun mukaisesti. Perintökaari on vanha laki, johon ei ole huomioitu tällaista mahdollisuutta. (Kangas 2019, 585–586.)

2.1 Miksi tehdä testamentti

Norri (2017) mukaan yksi yleisimpiä virheitä testamenttia tehtäessä on, että se jätetään tekemättä. Toinen yleinen virhe on, että testamentilla on varauduttu vain tavanomaiseen tapaukseen, eikä testamenttia ole suunniteltu riittävän tarkasti. Jos esimerkiksi jokin tietty omaisuus halutaan säilyttää omassa suvussa, testamentilla voidaan määrätä, ettei perillisen puolisoilla ole avio-oikeutta perittävään omaisuuteen. Tällä voidaan varautua avioeroon, mutta jos pari jäisi lapsettomaksi, leski perisi jäämistön. Tähänkin voidaan varautua asettamalla testamenttiin toissijainen saaja. Testamentissa voidaan esimerkiksi määrätä jäämistö ensisijaisesti rintaperillisille ja toissijaisesti heidän lakimääräisille perillisilleen. (Norri 2017, 166.)

Avopuolisoa ei luokitella lakimääräiseksi perilliseksi, jolloin testamentti on myös yleensä ottaen ainoa keino taata, että avopuoliso saa perintöä. Avopuolisoa ei luetella leskeksi, eikä hän saa lesken suojaa, jolloin esimerkiksi yhteiseen asuntoon ei ole oikeutta jäädä suoraan lain nojalla. Poikkeustapauksissa avopuoliso voi kuitenkin olla oikeutettu saamaan PK 8:2:n mukaista avustusta. Avopuoliso joutuu myös ankaramman verotuksen kohteeksi kuin aviopuoliso, jolloin testamentin tekoa kannattaa pohtia myös perintöverotuksellisesta näkökulmasta. (Aarnio & Kangas 2015, 79; Norri 2017, 47.)

Tätä opinnäytetyötä varten haastattelemamme asianajaja Hannu Karhu myös muistuttaa testamentin tärkeydestä avopuolisoiden välillä. Varsinkin aiemmin on ollut tyypillistä, että suurin osa varallisuudesta on miehen nimissä, jolloin lesken asema on erittäin huono avopuolison kuollessa. Laki ei turvaa lesken asemaa, mikäli pari ei ole ollut avioliitossa. Testamentista on hyötyä myös esimerkiksi uusperheissä, joissa lapsia saattaa olla useistakin entisistä liitoista. Hyvin laadittu testamentti selkeyttää kuolinpesän hoitoa ja jakoa, jos pesän osakkaita on paljon, eivätkä he välttämättä tunne toisiaan. Testamentti on hyödyllinen myös tilanteissa, jossa eronneella parilla on yhteisiä alaikäisiä lapsia. Esimerkiksi tilanteissa, jossa toinen vanhempi ei luota toisen kykyyn hoitaa taloudellisia asioita, testamentilla voidaan määrätä, että edunvalvoja hoitaa perittyä omaisuutta siihen saakka, kunnes lapset ovat täysi-ikäisiä.

Testamentti on hyödyllinen myös yrittäjän näkökulmasta. Testamentilla voidaan varmistaa yritystoiminnan jatkuvuus sekä taata se, ettei yrityksen omistus päädy osaamattoman henkilön käsiin (Asianajajatoimisto Lindblad & Co. 2017). Perintö- ja lahjaverolaki (12.7.1940/378) 2:1 mukaan jos testamentti taas tehdään yleishyödyllisen yhdistyksen hyväksi, omaisuuden siirtymisestä ei tarvitse maksaa lainkaan perintöveroa.

Testamentti mahdollistaa tietyissä tilanteissa perinnöttömäksi tekemisen. Perinnöttömäksi tekemisestä määrätään perintökaaren 15 luvussa. Perinnöttömäksi tekemisestä voidaan puhua silloin, kun rintaperillisen lakiosaoikeus tai lasken vähimmäisoikeus ei toteudu (Aarnio & Kangas 2015, 184). Toisen ja kolmannen parenteelin perilliset voidaan syrjäyttää aina, sillä heillä ei ole oikeutta lakiosiin. PK 15:4.2:n mukaan testamenttimääräyksen yhteydessä tulee kertoa perusteet

määräykselle. Syyn mainitsematta jättäminen ei suoraan aiheuta määräyksen pätemättömyyttä, mutta jos syytä ei voida näyttää jälkeenpäin, testamentista tulee pätemätön määräyksen osalta. Perusteen toteen näyttäminen on määräykseen vetoavan vastuulla. PK 15:1 sallii myös perinnöttömäksi jäämisen silloin, kun perijä on aiheuttanut perittävän kuoleman tahallisesti rikollisella teolla. Rikoksen kohdistuessa perilliseen tai testamentin saajaan, ei rikolliselle tule parempaa oikeutta, kun olisi saanut surmatun eläessä.

2.2 Testamentin muotomääräykset

PK 10:1:n mukaan testamentti on tehtävä ankarien muotomääräysten mukaisesti. Testamentti on tehtävä kirjallisesti kahden esteettömän todistajan läsnäollessa. Todistajien tulee allekirjoittaa testamentti, ilmoittaa todistamisen ajankohta ja paikka, omat ammatit ja asuinpaikat, sekä muut seikat, joilla voi olla vaikutusta testamentin pätevyteen. Poikkeuksena PK 10:3:n sallii kuitenkin pätevän testamentin tekemisen myös suullisesti pakon edessä. PK 10:3 sallii pakko-tilassa myös omakätisesti tehdyn testamentin ilman todistajia. Tällainen hätätila-testamentti raukeaa kuitenkin kolmen kuukauden kuluttua hätätilan loppumisesta. Muussa tilanteessa testamentin tulee noudattaa ankaria muotomääräyksiä, tai se voidaan julistaa pätemättömäksi.

Oikeuskirjallisuudessa muotomääräykset on jaloiteltu kolmeen ryhmään. Varsinaiset, eli sellaiset, joiden noudattamatta jättäminen aiheuttaa pätemättömyyden. epävarsinaiset, eli käyttämättä jättäminen aiheuttaa jonkin muun haitallisen seuraamuksen, sekä ohjesisällölliset, eli neuvoa-antavat, joiden käyttämättä jättäminen ei aiheuta haitallisia seurauksia. (Aarnio & Kangas 2015, 143–144)

PK 9:1:n määrittää, kuka saa tehdä testamentin. Sen mukaan 18 vuotta täyttänyt voi määrätä omaisuudestaan testamentilla. Testamentin voi tehdä myös nuorempi, jos tämä on ollut tai on naimisissa. Tätä ei kuitenkaan käytännössä ole mahdollista soveltaa enää avioliittolain muuttamisen jälkeen, sillä 1.6.2019 tuli voimaan säädös, jolla kumottiin alaikäisen oikeus mennä naimisiin erikoisluvalla (HE 211/2018). Myös 15 vuotta täytäneellä on oikeus tehdä testamentti siitä

omaisuudestaan, jota hän itse hallitsee ja jonka hän on itse ansainnut. Testamentin tekeminen edellyttää riittävää ymmärrystä oikeustoimesta. Täysi-ikäinen, jolle on määrätty edunvalvoja, on pääsääntöisesti oikeutettu tekemään testamentin. Kelpoisuutta testamentintekoon ei arvioida yhtä tiukasti kuin muihin oikeustoi-miin, ja testamentteja julistetaan pätemättömiksi melko harvoin psyykkisen toi-minnan häiriön vuoksi. (Kangas 2019, 588.)

Jos testamentin edunsaaja on luonnollinen henkilö, PK 9:2: edellyttää, että hän on perittävän kuolinhetkellä elossa. Testamentin voi tehdä myös ennen kuolin-hetkeä siitetyn, myöhemmin elossa syntyvän lapsen hyväksi. Testamentinsaaja voi olla myös oikeushenkilö, esimerkiksi kunta, osakeyhtiö tai valtio. On myös mahdollista, että jäämistön varoilla perustetaan säätiö. Testamenttiin voi määrätä ensisijaisen ja toissijaisen saajan, mutta tätä pidemmälle testamenttaaja ei voi pätevästi määrätä jäämistönsä siirtymisestä. (Aarnio & Kangas 2015, 529.)

Testamentin voi tehdä pätevästi ilman lainoppinutta avustajaa, kunhan se teh-dään muutoin oikeassa muodossa. Valmiita pohjia käytettäessä voidaan kuiten-kin herkästi päätyä ei-toivottuun lopputulokseen. Jokaisen testamentin tulisi olla yksilöllinen juuri testamenttaajan tarpeita varten. Tarkoituksenmukaisen lopputu-loksen saavuttamiseksi on suositeltavaa käyttää ammattilaisen apua. Ennen tes-tamentin tekemistä olisi hyvä selvittää oma omaisuutensa ja miettiä, miten ja ke-nelle sen haluaa jakaa. Suunnittelussa ei kannata kiirehtiä. Kun testamentti laa-ditaan avustajan kanssa, tämän tulisi kuunnella, millainen haluttu sisältö on, ja pyrkiä laatimaan toiveiden mukainen testamentti. Testamenttia saa säilyttää ko-tonaan, mutta yleensä parempi vaihtoehto on tallelokero esimerkiksi pankissa, josta se ei päädy vääriin käsiin. Mikäli testamentista on löydettävissä vain kopi-oita, ajatellaan se olevan peruutettu, joten alkuperäistä kannattaa säilyttää huo-lellisesti. (Aarnio & Kangas 2015, 96; Suomi.fi.)

Asianajaja Hannu Karhu kertoo haastattelussaan, että vaikka testamentti onkin usein hyvä tehdä, kaikissa tilanteissa se ei ole edes tarpeellinen. Hänen mu-kaansa perintökaaren mukainen perimysjärjestys on hänen asiakkailleen usein riittävä, etenkin, jos merkittävää varallisuutta ei ole kertynyt. Mikäli testamentin haluaa tehdä, se tulee tehdä ajoissa. Karhun mukaan testamentti tehdään usein

liian myöhään, jolloin asiakkaat voivat olla jo esimerkiksi muistisairaita. Tällöin on riski, että testamentti katsotaan pätemättömäksi.

2.3 Testamentin todistaminen

PK 10:4:n mukaan esteellisiä todistajia ovat alle 15-vuotiaat sekä psyykkiseltä toiminnaltaan häiriintyneet henkilöt. Todistaja ei voi myöskään olla tekijän puoliso tai suoraan takenevaa tai etenevää polvea oleva. Todistaja ei myöskään voi olla sisarus tai näiden puoliso, adoptiovanhempi tai lapsi. Todistajana ei voi myöskään toimia kukaan, joka itse, tai jonka läheinen olisi testamentin edunsaajana. Oikeuskäytännössä on kuitenkin katsottu, että esimerkiksi sisaruksen leski voi olla testamentin todistaja, mikäli hänellä ei ole muuta estettä todistamiselle. (Kangas 2019, 587–588.)

Todistajien esteellisyyden tulkitseminen ei aina ole helppoa. Esteellisyys voi johdattaa testamentin pätemättömäksi julistamiseen, vaikka tahdonilmauksessa ei olisi mitään vikaa. Todistajia valitessa kannattaa siis olla tarkka. Esteellisyyttä tulkitaan kuitenkin testamentin todistamishetken mukaan. Tämä tarkoittaa, että vaikka testamentin todistanut henkilö myöhemmin muuttuisi esteelliseksi, testamentti on pätevä, jos todistaja on testamenttia todistaessaan ollut esteetön. PK 10:1:n mukaan todistajien tulee tietää, että he todistavat testamenttia, mutta sisältöä heidän ei tarvitse nähdä. Todistajien tulee myös ennen omaa allekirjoitustaan todistaa testamenttaajan allekirjoitus, tai ainakin saada vahvistus siitä, että allekirjoitus on testamenttaajan. (Kangas 2019, 587–588.) Testamentti on korostetun henkilökohtainen oikeustoimi, eikä kukaan voi pätevästi tehdä testamenttia toisen puolesta edes valtuutuksella tai suostumuksella (Aarnio ym. 2020. 74).

2.4 Testamentin peruutus

Testamentti laaditaan kertomaan tekijänsä viimeisestä tahdosta, ja sen vuoksi se on peruutettavissa koska tahansa laatijansa elinaikana. Laatija ei voi pätevästi luvata olla peruuttamatta testamenttiaan. Myös eloonjääneellä puolisollla on oikeus peruuttaa omalta osaltaan laatimansa keskinäinen testamentti ja määrittää

uusi edunsaaja, vaikka hän itse olisi puolisonsa kuollessa vedonnut keskinäiseen testamenttiin. Vaikka testamentin laatiminen on ankaran määrämuotoinen oikeustoimi, sen peruuttaminen on vapaamuotoista. Testamentin peruuttamista sääntelee PK 10:5. (Aarnio & Kangas 2015, 422–423; Kangas 2019, 604–605.)

Peruttamiskelpoisuuden edellytykset ovat pääpiirteittäin samat kuin edellytykset testamentin laatimiseen; henkilöllä tulee olla riittävä ymmärryskyky tekemästään oikeustoimesta ja sen vaikutuksista. Tavallisin tapa peruuttaa jälkisäädös on laatia uusi. Uudessa jälkisäädöksessä voi olla kokonaan tai osittain päällekkäisiä määräyksiä aiemman kanssa. Jos uudessa jälkisäädöksessä on määrätty vain osittain siitä kaikesta, josta aiemmassa jälkisäädöksessä on määrätty, noudatetaan siltä osin aiemman jälkisäädöksen määräyksiä. (Aarnio & Kangas 2015, 422–423; Kangas 2019, 604–605.)

Testamentin voi perua myös repimällä, polttamalla, ylivivaamalla tai millä tahansa muullakin keinolla. Myös suullinen peruminen on mahdollista, mutta se edellyttää todistettavuutta. Jos testamentin vapaamuotoinen peruutus on todennettavissa, testamenttiasiakirjassa ilmaistu tahto on peruttu, vaikka itse asiakirja olisikin tallessa. Toisaalta se, ettei testamenttiasiakirjaa löydy laatijansa kuoleman jälkeen, ei yksin ole riittävä tae siitä, että testamentti olisi peruttettu. On mahdollista, että ulkopuolinen taho on hävittänyt asiakirjan, jolloin testamenttitahto voidaan panna täytäntöön, vaikkei fyysistä asiakirjaa olisikaan olemassa. (Aarnio & Kangas 2015, 422–423; Kangas 2019, 604–605.)

2.5 Testamentin tiedoksianto

Testamentti annetaan tiedoksi jokaiselle perilliselle. Tiedoksi anto toimitetaan erikseen jokaiselle, jotta voidaan varmistua, että moiteoikeuden omaavat saavat tiedon testamentista. PK 14:4.1:n mukaan testamentti annetaan tiedoksi haastemiehen välityksellä tai muutoin todistettavaksi ja heille toimitetaan oikeaksi todistettu jäljennös testamentista. Perillisten tulisi myös kuitata, että he ovat saaneet testamentin tiedoksi. Tiedoksisaannista lähtee kulumaan kuuden kuukauden moiteaika. Tiedoksiannon yhteydessä voidaan kuitenkin myös hyväksyä testa-

mentti, jolloin moiteoikeus lakkaa. PK 14:4.3:n mukaan riittää, jos yksi testamentinsaaja antaa testamentin tiedoksi perillisille. (Aarnio & Kangas 2015, 733–734; Kangas 2019, 600–601.)

Perillinen voi valtuuttaa jonkun vastaanottamaan tiedon puolestaan, jolloin on valtuutetun vastuulla välittää tieto valtuuttajalle. Vajaavaltaisen perillisen kohdalla tiedoksianto tulee tehdä tämän edunvalvojalle. Jos edunvalvottavan ja valvojan välille syntyy eturistiriita, tulee edunvalvojalle määrätä sijainen. Eturistiriita tarkoittaa tilannetta, jossa edunvalvojan ja valvottavan edut ovat ristiriidassa, eli toisen etu rajoittaa toisen etua. (Aarnio & Kangas 2015, 734–735.)

Jos testamenttaajalla ei ole perillisiä, tiedoksianto tehdään valtiokonttorille, jonka tehtävä on huolehtia valtion oikeudesta perintöön (Aarnio & Kangas 2015, 740). Käytännössä tiedoksianto tehdään siis aina todistettavasti kaikille, kenellä on moiteoikeus testamenttiin, eli lakimääräisille perillisille.

2.6 Testamentin tulkinta

Testamenttia tehtäessä käytetään usein lainoppinutta avustajaa. Testamentin voi laatia myös itse, mutta silloin on suurempi riski siihen, että testamentin määräykset tai sanamuodot jäävät lukijan kannalta epäselviksi. Pahimmillaan testamenttimääräykset voivat olla jopa ristiriidassa keskenään. Tällöin testamenttia tulee tulkita, mikä tarkoittaa asiakirjan tai testamenttitahdon selvittämistä. Tulkitsijan tehtävänä on siis tutkia testamentin tekstiä ja selvittää, mitä testamentin tekijä niillä on tahtonut määrätä. (Kangas 2018, 568.) Pesänselvittäjä ratkaisee joissain harvoissa tapauksissa testamenttiin liittyvät tulkintakysymykset, mutta yleensä testamenttia tulkitsee pesänjakaja (Aarnio & Kangas 2015, 804). Asianajaja Hannu Karhu kertoo haastattelussaan, että testamentin sanamuodot ovat tärkeää miettiä huolellisesti, jotta testamentin sisällöstä saadaan halutun kaltainen. Määräysten on hyvä olla selkeitä, eikä testamentti saisi olla liian monimutkainen.

Testamentin tulkinnassa vallitsee subjektiivisen tulkinnan periaate. Tämä tarkoittaa, että mikäli testamentintekijän tarkoitus on ollut tiedossa, testamenttia tulki-

taan sen mukaisesti. Jos testamenttaajan tarkoitus on epäselvä, testamenttia tulkitaan hänen otaksutun tahdon mukaisesti. Subjektiviivisen tulkinnan ansiosta tulkitsija voi käyttää ulkopuolista aineistoa tulkintansa tukena. Tulkinnassa on myös tärkeä eliminoida ulkopuolinen tahto ja tärkeää onkin, että jokaista testamenttia tulkitaan yksilöllisesti. Tulkinnan lähtökohtana on favor testamentti, eli testamentin suosiminen. Tällöin ajatellaan, että testamenttaaja on pyrkinyt järkevään jäämistön jakoon. Yhdelläkään perillisellä tai testamentinsaajalla ei ole oikeutta vaatia, että testamenttia tulkittaisiin hänen kannaltaan suotuisalla tavalla. Epäselvien tilanteiden varalta on tehty tulkintaperiaatteita ja tulkintaohjeita. Testamentin tulkintaa sääntelee PK 11:1.1. (Kangas 2019, 603; Aarnio & Kangas 2015, 115, 121.)

2.7 Testamentin moite

PK 13 luku mahdollistaa testamentin julistamisen pätemättömäksi, jos sitä moititaan. Moittiminen tarkoittaa kanteen nostamista tuomioistuimessa. Moite voi liittyä tekijän kelpoisuuteen määrätä omaisuudesta, muotovirheeseen, tekijän pakottamiseen, sairauden tai ymmärtämättömyyden hyväksikäyttöön. Mikäli perillinen haluaa nostaa moitekanteen, se on nostettava kuuden kuukauden kuluttua testamentin tiedoksisaannista. Jos perillinen on kuitenkin jo aiemmin hyväksynyt testamentin tai muuten luopunut moiteoikeudestaan, ei hän voi enää moittia testamenttia. Moitekannetta ei voi nostaa ennen testamenttaajan kuolemaa. (Aarnio & Kangas 2015, 803; Kangas 2019, 607–612.)

Kuuden kuukauden määräaika koskee vain PK 13- luvun mukaista moitetta. Jos testamentti riitautetaan muilla perusteilla, määräaika ei ole. Jokaisen perillisen on moitittava kannetta itse tai liityttävä moitteeseen, sillä se julistetaan pätemättömäksi vain siltä osin, kun kanteen nostaja on vaatinut. (Aarnio & Kangas 2015, 803; Kangas 2019, 610.)

Jokainen, jolla on riittävät oikeudelliset intressit, voi hakea testamenttia pätemättömäksi. Esimerkiksi joku voi saattaa vireille kanteen, jossa vaatii tuomioistuinta vahvistamaan, että jokin tietty testamentattu esine tai muu omaisuus kuuluu oikeasti hänelle. Tällöin kyseessä ei ole varsinaisesti moitekanne. Myös perilliset

voivat nostaa kanteen varsinaisen moitekanteen ulkopuolella. Myös pesän velkojat voivat olla kiinnostuneita moitteesta. Kuitenkin yleensä velkojilla on etuoikeus pesän varoihin, ja testamentin täytäntöönpano toteutetaan varoista, jotka jäävät pesän velkojen maksun jälkeen. Perillinen voi ottaa pesän velat vastuulleen, jos hän haluaa vedota testamenttiin. Perillisen velkojilla ei ole oikeutta moitita testamenttia. (Aarnio & Kangas 2015, 804–805.)

2.8 Testamentista luopuminen

Kenenkään ei ole pakko ottaa perinnöksi saatua omaisuutta vastaan. Testamentinsaajat ja perilliset ovat oikeutettuja luopumaan perinnöstä joko kokonaan tai osittain, mikäli he eivät ole alkaneet toimiin, jotka katsotaan perinnön vastaanottamiseksi. Oikeuskäytännössä on katsottu, että esimerkiksi hautajaisten järjestäminen tai pesänselvityksen perustoimien järjestäminen ei vielä tarkoita, että olisi vastaanottanut perinnön, vaan nämä toimet katsotaan välttämättömiksi kuolinpesän hoidossa. Sen sijaan esimerkiksi kuolinpesän omaisuuden myynti tai saatavan periminen katsotaan pesään ryhtymiseksi, eikä perillinen näiden toimien jälkeen voi enää tehokkaasti luopua perinnöstä. Testamentinsaaja ei myöskään voi määrätä, kuka tulee saamaan omaisuuden hänen puolestaan. (Aarnio & Kangas 2015, 765; vero.fi 2017.)

Luopumisilmoitus on tehtävä kirjallisesti, mutta sitä ei tarvitse todistaa kuten itse testamenttia, vaan pelkkä allekirjoitus riittää. Luopumistahdon on oltava riidaton ja selvä, ja jos testamentinsaaja on kerran tehokkaasti ilmoittanut luopuvansa testamentista, ei luopumista voi enää peruuttaa. Jos testamentissa ei muuta määrätä, testamentista luopujan osuus jäämistöstä siirtyy sille, kuka olisi edunsaajana tilanteessa, jossa luopuja olisi kuollut ennen perittävää. Tämä tarkoittaa, että jollei testamenttiin ole asetettu määräystä sijaantulosta, luopujan rintaperilliset perivän jäämistöomaisuuden, mikäli he ovat perillisasemassa myös perittävään nähden. Vapautuva testamenttiomaisuus voidaan joissain tapauksissa jakaa suhteellisuusperiaatteen mukaisesti myös muille yleistestamentinsaajille. Testamentinsaaja voi myös halutessaan ottaa vastaan pelkän hallintaoikeuden omistusoikeuden sijaan. Testamentista luovutaan usein perintöverotuksellisista syistä. (Aarnio & Kangas 2015, 765; vero.fi 2017.)

Asianajaja Hannu Karhu muistuttaa, että testamentin toissijaismääräyksellä voi ohjata luopujan osuuden jollekin muulle kuin luopujan sijaantulooperilliselle. Luopujan jälkeläiset tulevat hänen sijaansa, mutta vain mikäli he olisivat perillisasemassa testamentin tekijään nähden. Testamentin tekijän tulee ottaa tämä seikka huomioon testamenttia suunnitellessaan. Karhu kertoo, että vastaan on tullut tilanteita, joissa testamentissa ei ole toissijaismääräystä ja testamentin edunsaaja on kuollut. Edunsaajan perilliset eivät kuitenkaan ole olleet perillisasemassa testamentin tekijään nähden, ja omaisuus on voinut mennä taholle, mitä on koitettu välttää.

3 PERIMYS ILMAN TESTAMENTTIA

Tässä luvussa esitellään lakimääräinen perimysjärjestys, jonka mukaan jäämistö jaetaan, mikäli vainaja ei ole jättänyt jälkeensä testamenttia. Luvussa esitellään oikeus lakiosaan sekä lesken vähimmäissuoja, jotka ovat rintaperilliselle ja avioleskelle kuuluvia perustavanlaatuisia oikeuksia, jotka rajoittavat henkilön testamenttausvapautta. Käsitteet liittyvät vahvasti jäämistöoikeuteemme ja niiden merkitys ja linkittyminen testamenttiin on tärkeä ymmärtää.

3.1 Lakimääräinen perimysjärjestys

Suomessa oikeus perintöön kuuluu vainajan lähimmille sukulaisille. Perimysjärjestys on säännelty PK 2 luvussa, ja oikeuskäytännössä perilliset on jaettu kolmeen ryhmään, joita kutsutaan parenteeteiksi. Ensisijaisesti perintöön ovat oikeutettuja ensimmäisen parenteelin perilliset. Vain siinä tapauksessa, ettei ensimmäisestä parenteelista löydy yhtäkään perillistä, perintö jaetaan toisen parenteelin perillisten kesken. Jos ei myöskään toisenkaan parenteelin perillisiä ole, etsitään perillisiä kolmannesta parenteelista. Jos vainajalta ei jää ainuttakaan perillistä, kuuluu hänen perintönsä valtiolle. (Kaisto & Lohi 2013, 342–343.)

Ensimmäiseen parenteeleihin kuuluvat vainajan rintaperilliset, eli lapset ja heidän jälkeläisensä. Ensisijaisesti perintö kuuluu vainajan lapsille. Jos perittävän lapsi on kuollut ennen perittävää, kuuluu tämän osuus perinnöstä hänen lapsilleen. Tätä kutsutaan sijaantulo-oikeudeksi. Ensimmäisessä parenteelissa on rajoittamaton sijaantulo-oikeus, eli perillisen asemaan voivat päästä myös lastenlastenlapset ja niin edelleen, niin pitkälle kuin sukua riittää. Toiseen parenteeleihin kuuluvat perittävän vanhemmat ja heidän lapsensa, eli vainajan sisarukset. Mikäli perittävän vanhemmat ovat elossa, perintö jakautuu puoliksi heidän kesken. Toisessa parenteelissa vallitsee myös rajoittamaton sijaantulo-oikeus. Jos siis esimerkiksi perittävän äiti on kuollut ja isä on elossa, isä perii jäämistöstä puolet, ja toinen puoli jakautuu äidin jälkeläisille. Perimysjärjestyksessä lesken voidaan ajatella sijoittuvan ensimmäisen ja toisen parenteelin väliin. Mikäli vainajalla ei ole rintaperillisiä, leski perii koko jäämistön siitakin huolimatta, ettei hänellä olisi ollut

avio-oikeutta puolisonsa omaisuuteen. (Kaisto & Lohi 2013, 343–344; Aarnio & Kangas 2015, 105.)

Kolmanteen parenteeliin puolestaan kuuluvat perittävän isovanhemmat. Mikäli perittävällä on ainoastaan kolmannen parenteelin perillisiä, perintö jakautuu puoleksi perittävän äidin ja isän vanhemmille. Jos siis kaikki isovanhemmat olisivat elossa, jokainen saisi jäämistöstä neljänneksen. Kolmannessakin parenteelissa noudatetaan säännöksiä sijaantulosta, mutta se on rajoitettua. Sijaantulo-oikeus rajoittuu ensimmäisen polven jälkeläisiin, eli vainajan enoihin, täteihin ja setiin. Vainajan serkut eivät ole enää perillisasemassa. (Kaisto & Lohi 2013, 344; Kangas 2019, 462–463.)

3.2 Lakiosa

Suomen jäämistöoikeuteen kuuluu testamenttausvapaus, eikä perittävän lähtökohtaisesti tarvitse noudattaa PK 2 luvussa määriteltyä perimysjärjestystä. Perittävä voi määrätä jäämistönsä jaettavaksi haluamallaan tavalla, mutta siihen liittyy tiettyjä rajoituksia. Yksi rajoituksista on PK 7 luvussa määritetty rintaperillisen lakiosa, joka on puolet siitä, mitä perilliselle lain mukaan kuuluisi ilman testamenttia. Oikeus lakiosaan kuuluu ainoastaan ensimmäisen parenteelin perillisille, eikä se kuulu eloonjääneelle puolisolle. Testamentti on tehoton siltä osin, kun se loukkaa perillisen lakiosaa. Jokaisen rintaperillisen on kuitenkin vaadittava lakiosaa erikseen. Perillisen on esitettävä lakiosavaatimus kuuden kuukauden kuluessa testamentin tiedoksisaannista. Mikäli perillinen ei esitä lakiosavaadetta tämän ajanjakson kuluessa, testamentti jää voimaan sellaisenaan ja perillinen menettää oikeutensa lakiosaan. Lakiosavaade ei kuitenkaan tee testamenttia siltä osin täysin tehottomaksi, vaan testamentinsaajalla on oikeus suorittaa lakiosaa vastaava tai siitä puuttuva summa rahana. Lakiosan täydennysvaade on esitettävä vuoden kuluessa siitä, kun perillinen saa tiedon kuolemasta ja lakiosaa loukkaavasta määräyksestä. Täydennystä on kuitenkin vaadittava viimeistään kymmenen vuoden kuluttua perittävän kuolemasta. (Kaisto & Lohi 2013, 379–381; Aarnio ym. 2020, 86)

Rintaperillisen oikeus lakiosaan ei siis estä testamenttaajaa tekemästä testamenttia koko omaisuudestaan, vaan lakiosa rajoittaa testamentin täytäntöönpanoa. Lakiosa lasketaan jokaiselle perilliselle erikseen. Perittävän omaisuutta ei muutoinkaan ole mahdollista jakaa kahdeksi yhtä suureksi osaksi, laki- ja vapaaosaksi. Näiden osien suuruuteen voi vaikuttaa rintaperillisen perinnöttömäksi määrittäminen tai rintaperillisen perinnöstä luopuminen, mikäli heillä ei ole sijaantulooperillisiä. Mikäli rintaperillisellä ei ole sijaantulooperillisiä, hänen osuutensa siirtyy vapaaosaan. (Kolehmainen & Rabinä 2012, 82–83.)

Eduskunnassa on käyty keskustelua lakiosan uudistamistarpeesta, sillä perhe- ja yhteiskuntarakenteet ovat muuttuneet ajan mittaan. Lakiosaa perustellaan muun muassa vanhempien elatusvelvollisuudella lapsiaan kohtaan. Oikeusministeriön tekemän selvityksen mukaan rintaperillisten mediaani-ikä on 40 vuotta, kun taas vanhempien elatusvelvollisuus loppuu tyypillisesti lapsen täysi-ikäistyttyä. Lakiosaa perustellaan myös perheen abstraktilla yhteenkuuluvuudella, vaikka myöskään tämä ei kaikissa tilanteissa toteudu. (OM. 2004, 41, 44–45.)

3.3 Lesken vähimmäissuoja

PK 3:1a:n oikeuttaa lesken pitämään ensin menehtyneen puolison omaisuus hallussaan jakamattomana. Tämä oikeus koskee kuitenkin vain avioliittoa ja rekisteröityä parisuhdetta, eli jos pari on ollut avioliitossa, leski rajautuu vähimmäissuojan ulkopuolelle. Leski saa pitää jäämistön jakamattomana hallussaan, vaikka kuollut puoliso olisi tehnyt testamentin jonkun muun hyväksi. Leskestä ei tule kuolinpesän osakasta suoraan tämän oikeuden perusteella, eikä leski ole pesänselvitysvelvollinen, toisin kuin lesken osakkaat. Lesken oikeutta rajoittaa kuitenkin rintaperillisten oikeus vaatia jäämistön jakoa. Jos rintaperilliset eivät vaadi jakoa, leski saa pitää hallussaan koko jäämistön, jolloin puhutaan lesken enimmäissuojasta. Mikäli jako vaaditaan, leskellä jää ainoastaan vähimmäissuoja. (Kangas 2019, 501–502.)

Vähimmäissuojan tarkoitus on suojata lesken oikeutta jäädä asumaan yhteiseen asuntoon ja pitää hallussaan siihen kuuluvaa tavanomaista irtaimistoa. Mikäli les-

ken omassa hallussa on kuitenkin asuinkäyttöön sopiva asunto, ei hänellä ole oikeutta pitää yhteistä kotia, mutta tavanomaisen irtaimiston hän saa pitää hallinnassaan. Mikäli kuolinpesä on ylivelkainen, ei leskellä ole oikeutta edes vähimmäissuojaan. Vähimmäissuojaan ei vaikuta avioliiton kesto, avioehto, lesken ikä tai oma varallisuus muilta osin kuin asunnon muodossa. (Kangas 2019, 502.)

Mikäli jäämistöön kuuluu asunnon ja irtaimiston lisäksi paljon muuta omaisuutta, voi jakamattomana pitäminen olla kohtuutonta rintaperillisiä kohtaan. Tämän vuoksi heillä on oikeus vaatia jakoa. Kun jakoa vaaditaan, toimitetaan ositus tai erottelu. Kuten sanottu, lesken oikeus pitää hallussa yhteistä asuntoa ei ole ehdoton, mikäli hänen omaan omaisuuteensa kuuluu asuinkelpoinen asunto. Tästäkin tapauksessa hän kuitenkin säilyttää käyttöoikeuden yhteiseen asuntoon. Vähimmäissuojan on tarkoitus turvata lesken asuminen, mutta hän ei voi tehokkaasti vaatia, että kuolinpesän varoilla ostetaan hänen käyttöönsä asunto. Tällaisesta voidaan kuitenkin aina sopia osakkaiden kanssa. Jos leskelle ei voida antaa asunnon ja irtaimiston hallintaoikeutta, tulee lesken saada PK 8:2:n mukaista avustusrahaa. Avustus ei kuitenkaan, ilman painavia syitä, saa loukata lakiosia. (Kangas 2019, 502–504; Aarnio ym. 2020, 37–38.)

Perinnönjako voidaan suorittaa myös lesken elinaikana. Tällöin jäämistö voidaan jakaa siltä osin, kun se ei loukkaa lesken vähimmäissuojaa. Jakoa tulee vaatia, ja vaatimuksen voi esittää rintaperilliset ja yleistestamentin saajat. Ennen jakoa tulee suorittaa ositus tai erottelu ja leskellä on oikeus vedota myös tasinkoetuoikeuteensa. Tasinkoetuoikeudesta eli tasinkoprivilegistä säädetään avioliittolain (13.6.1929/234) 103.2:ssä. Se tarkoittaa, että vaikka lesken laskennallinen osuus jäämistön arvosta olisi suurempi kuin kuolleen puolison, leskellä on oikeus kieltäytyä maksamasta tasinkoa edesmenneen puolison perikunnalle. (Kangas 2019, 1009–1011.)

Ennen erottelua ei voida sanoa, onko leskellä omistuksessaan asumiskelpoista asuntoa, ja siihen asti hänellä on oikeus asua yhteisessä kodissa. Jako suoritetaan jako-osuuksien mukaan, ja lesken oikeuden lakattua loppu omaisuus jaetaan täydennysosana jakosäännösten mukaan. Koko jäämistöä jaettaessa kenenkään perillisen ei tulisi vastoin tahtoaan saada lesken oikeuden rasittamaa

omaisuutta, mutta perillisen suostumuksella niin voidaan toimia. Lesken vastustuksella ei ole merkitystä, koska hänen oikeutensa voidaan toteuttaa hallintaoikeutena. Jako voidaan toteuttaa sopimusjakona tai pesänjakajan toimittamana. (Kangas 2019, 507–509.)

4 TESTAMENTTILUOKITUKSET

Suomen laissa ei ole määritelty mitään erilaisia testamenttityyppejä, joista testamentintekijän pitäisi valita omia tarpeitaan vastaava, vaan jokainen saa kirjoittaa oman jälkimmäisensä haluamallaan tavalla. Käytännössä ihmisten samankaltaisten tilanteiden toistuessa on kuitenkin syntynyt testamenttityyppejä, joiden mukaan niitä voidaan luokitella. (Norri 2017, 94.) Tässä luvussa esitellään eri testamenttiluokitukset ja kuvataan, minkälaisia oikeuksia ja velvollisuuksia ne saajalleen tuottavat.

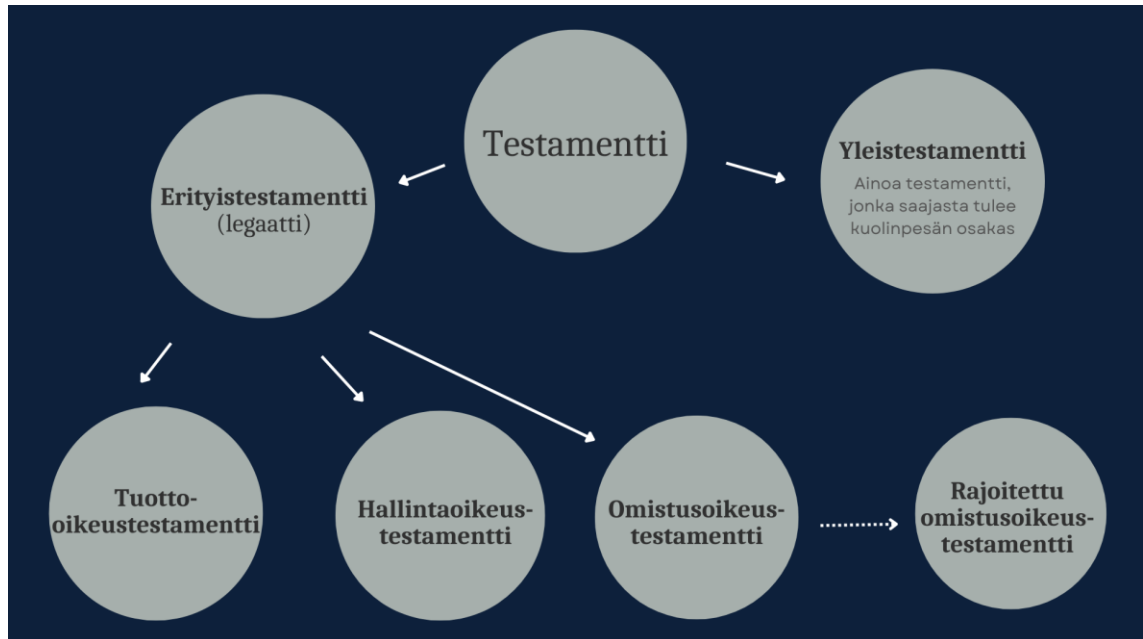
4.1 Yleistestamentti

Testamentit voidaan luokitella yleis- ja erityisjälkimmäisiin eli legaatteihin sen mukaan, minkälaisen aseman ne saajalleen tuottavat. Tärkein ero yleis- ja erityistestamentinsaajan välillä on mainittu suoraan perintökaassa. Yleistestamentinsaajasta tulee kuolinpesän osakas perillisten ja mahdollisesti lesken ohella, toisin kun legaatinsaajasta. Yleistestamentinsaajan asema vastaa siis perillisen asemaa, eivätkä perilliset voi tehdä päätöksiä kuolinpesän omaisuudesta ilman yleistestamentinsaajan suostumusta. (Kangas 2018, 539.)

Yleisjälkimmäisyyden tulee kyseeseen, kun testamentinsaajalle määrätään koko omaisuus, omaisuuden murto-osa tai se, mitä legaatteiden täytön jälkeen jää jäljelle. Yleisjälkimmäisyydellä ei siis testamentata mitään tiettyä, eriteltyä omaisuutta. Jos testamentissa esimerkiksi määrätään koko perittävän omaisuus täydellä omistusoikeudella perittävän kummilapselle, on kyseessä yleistestamentti. Jos testamenttaajalla ei ole muita perillisiä, tulee yleistestamentinsaajasta kuolinpesän ainoa osakas ja näin ollen myös perunkirjoitusvelvollinen. Sillä seikalla, kuinka paljon omaisuutta pesässä on, ei ole merkitystä. (Kangas 2019, 482.)

Eri testamenttiluokitukset eivät ole toisensa poissulkevia, ja yhdessä testamentissa voi olla useita erityyppisiä määräyksiä. Yhdellä testamentilla voi siis määrätä esimerkiksi yhdelle legaatille, toiselle kiinteistön hallintaoikeuden ja kolmannelle kaiken lopun omaisuuden, jolloin testamentissa on sekä yleis- että erityisjälkimmäisyyksiä. Näin ollen testamenttiluokitukset ovat yksinkertaistettuja, ja käytännössä

monimutkaisempia kokonaisuuksia. (Asianajotoimisto Legistum n.d, Kangas 2018, 539.)

Kuvio 1. Testamenttiluokitukset.

Yllä olevassa kuviossa havainnollistetaan, kuinka testamentit voidaan luokitella yleis- ja erityistestamentteihin, ja kuinka erityistestamentit voidaan luokitella sen mukaan, millaisen aseman ne saajalleen tuottavat.

4.2 Erityistestamentti

Erityistestamentti eli legaatti tarkoittaa testamenttimääräystä, jolla testamentin-saajalle annetaan omistusoikeus tiettyyn omaisuuteen tai arvomäärään. Legaatti on kyseessä myös silloin, kun testamentilla määrätään tietyn omaisuuden käyttö- tai tuotto-oikeudesta. Kuten aiemmin jo mainittu, legaatinsaajasta ei tule kuolinpesän osakasta. Legaatinsaaja voi kuitenkin olla kuolinpesän osakas muusta syystä, eikä legaatinsaaminen lakkautta esimerkiksi rintaperillisen osakasasemaa. Kun testamentinsaaja ei ole kuolinpesän osakas, legaatti täytetään jo pesänselvitysvaiheessa, ennen perinnönjakoa. (Kangas 2019, 592.)

Jos testamentin kaikkia määräyksiä ei voida toteuttaa samanaikaisesti, ensimmäisenä pannaan täytäntöön yksilöityjen omaisuusobjektien jakaminen. Mikäli

testamentissa on useampia rahalegaatteja, joiden kattamiseen jäämistön varat eivät riitä, tulee jäämistö jakaa arvojen mukaisessa suhteessa, ellei tulkinnasta ole muuta pääteltävissä. (Kangas 2019, 604.)

PK 21:1.1 määrää että kuolinpesän ja vainajan velat suoritetaan kuolinpesän varoista kuitenkin ensimmäisenä. Kaiston ja Lohen mukaan jäämistöoikeudessa voidaan katsoa vallitsevan velkojen etusijan periaate, ja näin ollen pesää jaettaessa velkojen oikeudet ovat etusijalla niin legaatin- kuin yleistestamentinsaajan oikeuksiin katsottuna. Jos velkojen vaateita ei pystytä muulla omaisuudella täyttämään, esimerkiksi esinelegaatti saatetaan joutua myymään. Legaatinsaaja voi joutua myös palauttamaan legaatin, tai suorittamaan kuolinpesälle sen arvoa vastaavan summan, mikäli pesän velkoja ei pystytä muuten maksamaan. Tämä koskee myös tilannetta, jossa velka tulee tietoon vasta useiden vuosien päästä kuolemantapauksesta, eikä vilpitön mieli suojaa testamentinsaajaa. (Kaisto & Lohi 2013, 353, 370–376.) Erilaisista legaaateista kerrotaan lisää jäljempänä.

4.3 Omistusoikeustestamentti

Omistusoikeustestamentti on tehdyistä testamenteista kaikkein yleisin. (Aarnio ym. 2020, 79) Täyttä omistusoikeustestamenttia käytetään silloin, kun saajalle halutaan tuottaa mahdollisimman laajat oikeudet määrätä jäämistöomaisuudesta, sillä se tuottaa saajalleen rajoittamattoman määräysvallan testamentattuun omaisuuteen. Tämä tarkoittaa, että testamentinsaaja voi vapaasti hallita omaisuutta ja hänelle kuuluu myös omaisuuden korko ja tuotto. Omaisuutta voi käyttää luoton vakuutena, ja sitä voi luovuttaa sekä vastikkeellisin että vastikkeettomin oikeustoimin. Jäämistöomaisuus kuuluu saajan konkurssipesään ja se voidaan myös ulosmitata, joten näin saatu omaisuus voi hyödyttää myös testamentinsaajan velkoja. Kuten muustakin omaisuudestaan, testamentinsaajalla on oikeus tehdä jäämistöomaisuudesta testamentti. (Kangas 2019, 594; Kolehmainen & Rabinä 2012, 104.)

Omistusoikeustestamentin saaja on velvollinen maksamaan täyden perintöveron jäämistöstä. Verotaakkaa voisi keventää esimerkiksi määräämällä omaisuuden hallintaoikeuden jollekin toiselle, mutta kaikissa tilanteissa tämä ei tietenkään ole

asiaan osallisten kannalta mielekästä. (Norri 2017, 94.) Asianajaja Karhu muistuttaa, että omistusoikeustestamentti takaa leskelle hyvän aseman pärjätä taloudellisesti myös jatkossa, vaikka verotus onkin ankarampi. Leskellä jää tarvittaessa mahdollisuus realisoida omaisuus esimerkiksi omia palvelutalon asumiskuluja varten. Hänen mukaansa omistusoikeustestamentit ovat yleisiä myös lapsettomien, yksin elävien ihmisten keskuudessa.

Täyttä omistusoikeustestamenttia käytetään useimmiten silloin, kuin perittävä määrää omaisuuteensa yleishyödylliselle yhteisölle, määrää legaatin, tai määrää koko omaisuutensa jaettavaksi esimerkiksi rintaperillisilleen. Usein täysi omistusoikeustestamentti ei ole sopivin ratkaisu tilanteessa, jossa halutaan turvata sekä lesken että rintaperillisten asema. Tällöin leski voi halutessaan esimerkiksi myydä testamentilla saamansa kiinteistön, vaikka se ei olisi rintaperillisten edun mukaista. (Aarnio & Kangas 2015, 620.)

4.4 Rajoitettu omistusoikeustestamentti

Rajoitettu omistusoikeustestamentti eli vallintatestamentti tulee kyseeseen silloin, kun testamenttiin on asetettu perättäisseuraanto. Testamentissa on määräys, jonka mukaan omaisuus siirtyy ensisaajan kuoltua toissijaiselle saajalle. Tällöin ensisaajalla on valtuudet määrätä omaisuudesta inter vivos eli elävien kesken, mutta hän ei ole oikeutettu testamentata saatua omaisuutta eteenpäin. Usein testamentin teksti on ristiriitainen. Testamentissa voi olla määräys, jonka mukaan ensisaaja saa jäämistöön täyden omistusoikeuden, mutta hänen kuolemansa jälkeen omaisuus siirtyy viimesaajalle. Tällöin testamentin tulkinnassa ratkaisevaa on määräys viimesaajasta, sillä se kumoaa määräyksen ensisaajan täydestä omistusoikeudesta, ja testamenttia tulkitaan rajoitettuna omistusoikeustestamenttina. (Kangas 2019, 593.)

Aarnion ja Kankaan mukaan rajoitettu omistusoikeustestamentti on tyypillisin puolisoiden välisessä keskinäisessä testamentissa, jossa omaisuus on määrätty ”täydellä omistusoikeudella” eloonjääneelle puolisolle. Testamentissa on kuitenkin määräys myös toissijaisesta saajasta, jonka johdosta testamenttia tulkitaan rajoitettuna omistusoikeustestamenttina. Tällaisessa testamentissa ensisaajan

kuoltua omaisuus määrätään usein jaettavaksi tasan molempien puolisoitten sukulaisille. Toissijaisen saajan määrääminen on yksi tavallisempia testamentin lykkääviä ehtoja. Lykkäävä ehto on määräys, jonka toteutumisesta testamentin täytäntöönpano on riippuvainen. (Aarnio & Kangas 2015, 577, 623.)

Rajoitetun omistusoikeustestamentin ensisaaja on velvollinen maksamaan omaisuudesta perintöveron. Omaisuus arvostetaan kuolinhetken käypään arvoon, eikä arvoa alenna se, ettei ensisaajalla ole oikeutta määrätä omaisuudesta testamentilla. Lähtökohtaisesti rajoitetun omistusoikeustestamentin verotus ei siis poikkea täyden omistusoikeustestamentin verotuksesta, ja verotus on ankarampaa esimerkiksi hallintaoikeustestamenttiin verrattuna. Myös toissijainen saaja on perintöverovelvollinen. Hänen velvollisuutensa lykkääntyy siihen saakka, kunnes ensisaajan omistusoikeus lakkaa. Yleensä ensisaajan omistusoikeus on voimassa tämän kuolemaan saakka, mutta sen voi testamentissa asettaa myös määräaikaiseksi. (Kolehmainen & Rabinä 2012, 122.)

4.5 Käyttöoikeustestamentti

Käyttö- eli hallintaoikeustestamentti luo saajalleen oikeuden sekä hallita omaisuutta että nauttia sen mahdollinen korko ja tuotto. Tällainen testamenttimääräys on hyödyllinen tilanteessa, jossa halutaan turvata käyttöoikeuden haltijan asema sekä varmistaa, ettei omaisuutta hävitetä toissijaisen saajan vahingoksi. Käyttöoikeus lakkaa vasta sen haltijan kuollessa, ja vasta silloin omistaja vapautuu omaisuuden käyttöoikeuteen liittyvistä rajoituksista. Käyttöoikeus voidaan testamentata koko jäämistöön tai pelkästään osaan siitä, esimerkiksi kesämökkikiinteistöön. Käyttöoikeustestamentti on hyödyllinen esimerkiksi tilanteessa, jossa parilla on rintaperillisiä, mutta lesken asema halutaan turvata. (Kontturi 2011, 12; Kangas 2018, 528–530.) Käyttöoikeuden testamenttaaminen onkin yleistä uusperheissä, jossa parilla ei ole yhteisiä rintaperillisiä (Aarnio & Kangas 2015, 655).

PK 12:6.1 mukaan omistajalla ei lähtökohtaisesti ole oikeutta luovuttaa omaisuutta ilman käyttöoikeuden haltijan suostumusta. Vaikka käyttöoikeuden haltijalla on oikeus nauttia omaisuuden korko ja tuotto ja käyttää ne haluamallaan tavalla, omaisuuden pääomahyöty koituu omistajan voitoksi. Pääomahyödyllä

tarkoitetaan omaisuuden, esimerkiksi kiinteistön tai osakkeiden arvonnousua. (Aarnio & Kangas 2015, 577.)

Asianajaja Karhu kertoo haastattelussaan, että hallinta- ja omistusoikeuksien testamenttaaminen eri tahoille vaatii yleensä testamentinsaajilta hyvää yhteistyökykyä ja taitoa sopia eri asioista. Hän muistuttaa, että vaikka omistusoikeuden saaja säästääkin perintöverossa, kaikki omaisuuden säilyttämisestä syntyvät kulut jäävät omistajan vastuulle. Myös riski omaisuuden tuhoutumisesta kannattaa ottaa huomioon. Tähän liittyen Karhu kertoi esimerkin metsäpalstan testamenttaamisesta. Jos esimerkiksi myrsky kaataa ja tuhoaa metsän, hallintaoikeuden saaja ei saa metsästä juuri mitään tuottoa, ja myynnistä syntyvä voitto kuuluu omistajalle.

Käyttöoikeus ei saa loukata rintaperillisen lakiosaa. Jos rintaperillinen esittää lakiosavaatimuksen, hänen on saatava se kaikista rajoituksista vapaana. Käytännössä tämä tarkoittaa, että testamentinsaaja haluaa vedota testamenttiin, on tämän maksettava lakiosa rintaperilliselle rahana, mikäli käyttöoikeus koskee kaikkea perittävän omaisuutta. Omistaja, tai kukaan muukaan, ei saa häiritä testamentinsaajan käyttöoikeutta, ja tarvittaessa käyttöoikeuden haltijalla on oikeus nostaa kanne häiritsijää vastaan. (Kangas 2019, 597.)

PK 12:3.1 velvoittaa käyttöoikeuden haltijaa ottamaan huomioon omistajan edut ja oikeudet omaisuutta hallitessaan. Tämä säilyttämisperiaate tarkoittaa, ettei omaisuutta saa vähentää tahallisesti tai tuottamuksellisesti omistajan vahingoksi, vaan omaisuutta on säilytettävä mahdollisimman huolellisesti omistajaa varten. Esimerkiksi rahavarojen kannalta tämä käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että käyttöoikeuden haltija voi tehdä tuottoisia määräaikaistalletuksia, mutta hänen on vältettävä sijoitusriskejä oman harkintansa mukaan. Käyttöoikeuden haltija voi joutua suorittamaan vahingonkorvausta omistajalle, mikäli hän laiminlyö velvollisuutensa omaisuuden huolellisesta säilyttämisestä. Käyttöoikeuteen liittyy myös omaisuuden sekoittamiskielto, jonka mukaan käyttöoikeuden alaista omaisuutta ei lähtökohtaisesti tule sekoittaa sen haltijan muuhun omaisuuteen. Käyttöoikeuden alainen omaisuus voi olla esimerkiksi puolisoiden yhteistä koti-irtaimistoa, jolloin omaisuuden fyysinen erottelu voi olla käytännössä erittäin hankalaa, ellei

jopa mahdotonta. Siksi sekoittamiskiello sisältää varauman, jonka nojalla käyttöoikeuden alaisen omaisuuden ja haltijan oman omaisuuden saa sekoittaa, jos omaisuuden tarkoituksen mukainen käyttö sitä vaatii. (Aarnio & Kangas 2015, 577–581; Kangas 2019, 597.) PK 12:4.1 mukaan käyttöoikeus on henkilökohtainen, eikä sitä voi luovuttaa kenellekään toiselle.

4.6 Tuotto-oikeustestamentti

Tuotto-oikeustestamenttia voidaan käyttää silloin, kun oikeus jäämistöstä syntyvään tuottoon halutaan testamentata eri taholle kuin jäämistön omistusoikeus. Tuotto-oikeuden saajalla on siis oikeus kaikkeen tai osaan tuotoista, mutta omistusoikeuden saa joku muu. Tuotto-oikeustestamenttia voidaan käyttää esimerkiksi silloin, kun testamenttaaja ei luota perillisen taitoihin käyttäen perintöään taloudellisesti, esimerkiksi jos perillisellä on peliriippuvuus. (Aarnio & Kangas 2015, 707–708; Kolehmainen & Rabinä 2012, 143–144.)

Tuotto-oikeuden kohdalla rintaperillisillä on vahva lakiosasuojaja, jota testamentti ei saa loukata. Perillisen tulee kuitenkin vedota lakiosansuojaan, mikäli haluaa sen huomioitavaksi. PK 7 luvun mukaan testamentti ei saa loukata lakiosaa, joten lakiosa on maksettava kokonaisuudessaan kerralla, vaikka tiedettäisiin perillisen käyttävän sitä holtittomasti. Juuri tämä lakiosan suoja voi aiheuttaa hankaluuksia, kun halutaan käyttää tuotto-oikeustestamenttia. On tärkeää, että tuotto-oikeuden ja omistusoikeuden saajien asemat turvataan. (Aarnio & Kangas 2015, 707–708; Kolehmainen & Rabinä 2012, 147–148.)

Tilanne, jossa koko jäämistön tuotto on määrätty muulle kuin lakimääräisille perillisille tai jollekin heistä, perijänä on perillistaho. Tällöin perinnönjakoa ei yleensä voida suorittaa, ja perilliset vastaavat yhdessä tuotto-oikeuden toteutumisesta. Testamenttiin on kuitenkin voitu laittaa jaon salliva määräys, jolloin myös perilliset vastaavat yhdessä testamentin toteutumisesta PK 22:2:n mukaisesti. Tuotto-oikeus voi myös koskea vain saajan jako-osuutta. Tällöin perinnönjaolle ei ole es-tettä. Testamenttaaja voi myös määrätä tuotto-oikeuden vain tiettyjä kuluja varten ja määrätä jonkun toisen henkilön hallinnoimaan loppua tuottoa. (Kolehmainen & Rabinä 2012, 143–144.)

Lähtökohtaisesti tuotto-oikeuden saaja ei voi testamentata oikeuttaan eteenpäin. Tämä voidaan kuitenkin sallia erillisellä testamenttimääräyksellä. Tuotto-oikeuden katsotaan loppuneen saajansa kuolemaan, jos testamentissa ei riidattomasti toisin määrätä. Jos tuotto-oikeuden saajan on määrätty tulevaisuudessa saamaan myös omistusoikeus, on hänellä oikeus testamentata tuotto-oikeuden alainen omaisuus. (Aarnio & Kangas 2015, 716.)

4.7 Keskinäinen testamentti

Keskinäinen testamentti on kahden henkilön välinen määräys siitä, että pidempään elävä saa pitää molempien omaisuuden. Keskinäinen testamentti on yleinen avio- tai avopuolisoiden välillä. Se ei kuitenkaan edellytä mitään tiettyä ihmissuhdetta henkilöiden välille, eikä mikään estä esimerkiksi kaveruksia tekemästä keskinäistä testamenttia. Etenkin avopuolisoiden kohdalle keskinäinen testamentti voi olla hyvä ratkaisu, sillä yksin lain perusteella he eivät ole minkäänlaisessa perillisasemassa toisiinsa nähden. Avopuoliso voi tosin olla oikeutettu PK 8:2:n mukaiseen avustukseen. Keskinäinen testamentti voi olla hallinta-, käyttö- tai omistusoikeustestamentti. (Norri 2017, 120; Aarnio & Kangas 2015, 79.)

Keskinäinen testamentti on ikään kuin kaksi testamenttia yhdessä, joista vain ensin kuolleen tulee voimaan. Sen avulla on tarkoitus pitää pesä jakamattomana niin kauan kun toinen on hengissä. Keskinäisessä testamentissa onkin yleensä ensisijainen ja toissijainen määräys. Ensisijainen on keskinäinen ja toissijainen määrää, mitä perinnölle käy kummankin kuoltua. (Norri 2017, 120–121; Aarnio ym. 2020, 500–501.)

Testamenttaaja voi kuitenkin määrätä vain omasta omaisuudesta, jolloin kumpikin voi määrätä eri tahon toissijaiseksi saajaksi. Testamentissa voi myös olla toive, että lakiosia ei vaadita ensimmäisen kuoltua. Tämä ei kuitenkaan ole rintaperillisiä juridisesti sitova määräys, vaan rintaperillisillä on oikeus vaatia lakiosaansa, ja tällöin lakiosavaatimusta tulee kunnioittaa. Rintaperillinen voi vaatia lakiosaansa jo ensimmäisen osapuolen kuoltua. Tällöin hänen on mahdollista

saada suurempi perintö, sillä oikeus lakiosaan on myös toisen kuollessa, mikäli perijä on kummankin osapuolen rintaperillinen. (Norri 2017, 121–122,131; Aarnio ym. 2020, 518.)

Keskinäistä testamenttia tehtäessä voidaan sopia, että kumpikin kunnioittaa testamenttia, eikä eloon jäävä tee uutta testamenttia toisen kuoleman jälkeen. Tämmäkään ei ole juridisesti sitova lupaus, sillä lupaus olla peruuttamatta testamenttia ei PK 10:5.2 mukaan sido tekijää. Kuten aiemminkin mainittu, testamentin saa perua koska vaan, kunhan peruuttaja muutoin täyttää kelpoisuusvaatimukset.

5 OPPIMATERIAALI TESTAMENTTIOIKEUDESTA

Tässä kappaleessa vastaamme kysymyksiin millainen on hyvä oppimateriaali ja mikä on toiminnallinen opinnäytetyö. Kerromme, miten nämä on käytännössä toteutettu opinnäytetyössä ja analysoimme niiden toteuttamisen onnistumista toimeksiannon kannalta. Oppimateriaali on toteutettu opintojakson tavoitteita silmällä pitäen. Opintojakson oppimistavoitteisiin on kirjattu, että opiskelija opintojakson suoritettuaan tuntee jäämistöoikeuden peruskäsitteet ja periaatteet, ja siihen olemme niin raportissa kuin oppimateriaalissakin pyrkineet vastaamaan. Toimeksiantajan toiveesta työssä on painotettu eri testamenttiluokituksia ja tuotu käytännönläheistä ja konkreettista näkökulmaa aiheeseen.

Toimeksiannon kannalta oppimateriaali on keskeisessä osassa työn tuloksia, mikä vuoksi oli tärkeää tutustua myös pedagogiaan. Emme kuitenkaan ole antaneet pedagogialle kovin suurta painoarvoa raportissa, koska keskeisin asia opintojemme kannalta on oikeudellisen asiantuntijuuden näyttäminen. Kuitenkin toimeksiannon kannalta on ollut tärkeää perustella tehtyjä valintoja lähteiden avulla.

5.1 Hyvä oppimateriaali

Hyvässä oppimateriaalissa on aina jokin pedagoginen lähtökohta. Digitalisaation ansiosta materiaaleihin on mahdollista lisätä yhä enemmän erilaisia vuorovaikutus tapoja ja toiminnallisuutta. Opetushallituksen ”E-oppimateriaalin laatukriteerien” mukaan tärkeä arviointi kysymys on ”mitä tällä materiaalilla voi tehdä”. Kaikkia hyvän oppimateriaalin piirteitä ei voi toteuttaa yhdellä materiaalilla. Materiaalia arvioitaessa tuleekin huomioida oppiaineiden erilaiset didaktiset tavoitteet. Opetushallituksen mukaan: ”E-oppimateriaalin pedagogisella laadulla tarkoitetaan sitä, että oppimateriaali soveltuu luontevasti opetus- ja opiskelukäyttöön, tukee opetusta ja oppimista ja tarjoaa pedagogista lisäarvoa.” Arvioidessa materiaalin laatua tulee huomioida, mitä varten se on tehty ja miten sitä on tarkoitus hyödyntää. (Opetushallitus)

Kuten aiemminkin mainittu, opinnäytetyömme tuloksena on syntynyt oppimateriaalia TAMK:n perhe- ja jäämistöoikeuden opintojaksolle. Vilkan ja Airaksisen

(2003, 53) mukaan tuloksen keskeiset kriteerit ovat johdonmukaisuus, informatiivisuus ja selkeys. Oppimateriaali on toteutettu virtuaalisena diaesityksenä, jotta sitä voidaan hyödyntää opetustavasta riippumatta. Dioista on pyritty tekemään tiiviitä ja selkeitä niin, että niitä on helppo seurata. Tavoitteenamme on, että niiden pohjalta saisi selkeän ja mahdollisimman kattavan käsityksen siitä, mikä on testamentti ja millaisia eri testamentteja on olemassa.

Työssä on pyritty siihen, että materiaali olisi hyödynnettävissä kurssin toteutustavasta riippumatta. Mikäli materiaalia hyödynnetään luento-opetuksessa, toimeksiantaja voi käyttää oppimateriaalia luentojen tukena. Jos taas opintojakso suoritetaan itsenäisesti, voi opiskelija käyttää oppimateriaalia muun muassa keräämiseen, sillä dioihin on tiivistetty ydinasiat raportista. Raportista opiskelija voi lukea yksityiskohtaisempaa tietoa aiheesta. Raporttia voi myös hyödyntää tehtävien tekemiseen, sillä sitä lukemalla voi löytää vastauksen moneen kysymykseen. Myös pohdintatehtäviin vastaaminen helpottuu, sillä raportti tarjoaa laajempaa tietoa eri testamenttityypeistä.

Case-tehtävien osalta yhtenä tarkoituksena on, että opiskelijat pohtivat tehtäviä yhdessä ja voivat jakaa niistä syntyviä ajatuksia. Niitä tehdessä olisi siis hyvä hyödyntää tutkivaa oppimista, joka keskeisenä ajatuksena on työskennellä yhdessä ja jakaa tietoa keskenään (Ilomäki 2012, 94). Vastauksien laatimisessa voidaan saavuttaa hyvä lopputulos ryhmässä keskustellen. Case-tehtäviin ei ole olemassa yhtä oikeaa vastausta, joten opiskelijat voivat vertailla vastauksiaan keskenään. Ryhmätyöt ovat monelle myös mielekäs tapa oppia.

Toteutettua haastattelua on hyödynnetty materiaalissa esittelemällä tilanteita, joissa kukin testamenttityyppi voisi olla toimiva. Ehdotukset pohjautuvat kirjalläteisiin, asiantuntijahaastatteluun sekä omiin näkemyksiimme, eivätkä ole ainoita oikeita vaihtoehtoja. Esimerkkien tarkoitus on luoda opiskelijoille selkeä ja konkreettinen kokonaiskuva, ja herätellä pohtimaan aihetta.

Koemme, että onnistuimme luomaan selkeän ja yhteneväisen oppimateriaalin, jota opiskelijat voivat hyödyntää omien tavoitteidensa ja mielenkiintonsa mukaan, ja jota opintojakson opettajan on vaivatonta hyödyntää muiden kurssimateriaalien ohessa. Itse oppimateriaaliin on kirjattu kaikkien kurssin opiskelijoiden kannalta

hyödyllistä tietoa, kun taas laajempi tietoperusta tarjoaa aiheesta kiinnostuneille opiskelijoille mahdollisuuden saada kattavamman kokonaiskuvan.

5.2 Toiminnallinen opinnäytetyö

Vilka & Airaksisen (2003) kuvaavat toiminnallista opinnäytetyötä seuraavasti: ”toiminnallisen opinnäytetyön lopullisena tuotoksena on aina jokin konkreettinen tuote, kuten kirja, ohjeistus, tietopaketti, portfolio, messu- tai esittelyosasto tai tapahtuma”. Yhteisenä piirteenä toiminnallisilla opinnäytetöillä on se, että niistä voidaan tunnistaa tavoiteltu päämäärä. Kun päätetään toteuttaa toiminnallinen opinnäytetyö, on tärkeää perehtyä aiheeseen ja miettiä, miten toiminnallisuus toteutetaan parhaiten palvelevalla tavalla. (Vilka & Airaksinen 2003, 51.)

Toiminnallisuus toteutuu tässä opinnäytetyössä siten, että TAMK:n perhe- ja jäämistöoikeuden kurssille laadittiin oppimateriaali. Oppimateriaali on toteutettu Canva-työkalulla koostettuna diaesityksenä, sillä kyseisellä työkalulla saa mielestämme luotua visuaalisesti miellyttävän ja selkeän lopputuloksen. Opinnäytetyössä on pääosin käytetty Microsoft Officen työkaluja, mutta koimme, että Canva on työn visuaalisuuden kannalta parempi vaihtoehto. Olemme myös hyödyntäneet Canvaa useissa aiemmissa töissämme, joten sen käyttö oli meille tuttua. TAMK:n kurssi materiaaleissa ei käytetä mitään vakiintunutta ulkoasua, joten visuaalisen ilmeen päätimme toteuttaa mahdollisimman selkeäksi ja työn tarkoitukseen sopivaksi. Materiaalin tulee palvella oppimistavoitteita, minkä vuoksi koimme, ettei työn ulkoasuun kannata lisätä mitään ylimääräistä. Materiaali on pidetty melko pelkistettynä, jotta se olisi helppolukuinen. Pyrimme kuitenkin siihen, ettei lopputulos olisi liian yksinkertainen, jolloin se lukeminen olisi raskasta.

Koska tarkoituksena oli alusta asti tuottaa oppimateriaalia perhe- ja jäämistöoikeuden kurssille, on ennen raportin kirjoittamista perehdytty opintojakson tavoitteisiin ja pyritty luomaan niihin yhtenevää sisältöä. Ideoita ja palautetta työn sisällöstä on tullut toimeksiantajalta, ja ne on pyritty huomioimaan sisällössä. Aihetta on kuitenkin rajattu työn laajuuden ja laadun vuoksi, jotta tuotettu sisältö pysyisi laadukkaana ja sen määrä kohtuullisena. Toimeksiantajan toive oli oppi-

materiaali erilaisista testamenttityypeistä, joten olemme antaneet näille myös raportissa pääpainon. Eri testamenttityyppien yhteydessä on myös esitelty esimerkkitalanteita, joissa kyseinen testamentti tyyppi voisi sopia käytettäväksi. Raporttiosuuden pohjalta on myös tehty tehtäväpaketin opiskelijoiden käyttöön. Osa tehtävistä on monivalintatehtäviä, joihin on oikeat vastaukset. Osa tehtävistä on avoimia kysymyksiä, joissa opiskelijat voivat pohtia, minkälainen testamentti sopisi tilanteeseen parhaiten lyhyen tilannekuvauksen perusteella. Tehtävien vastauksia kirjoittaessa on huomioitu, että niihin ei ole ainoastaan yhtä oikeaa vastausta, joten niiden vastaukset ovat vain esimerkki vastauksia. Tehtävien tarkoitus on herätellä opiskelijoita pohtimaan, minkälaisia asioita kannattaa ottaa huomioon testamenttia tehdessä.

Ennen raportin kirjoittamista lähteisiin on perehdytty huolella, koska niiden tulee olla luotettavia ja oikeita. Päälähteenä on toiminut perintökaari, ja sen lisäksi raportissa on käytetty asiantuntijoiden kirjallisuutta. Oikeuskirjallisuudesta on saatu yksityiskohtaisempaa ja konkreettisempaa tietoa aiheesta. Opinnäytetyötä varten on myös haastateltu asianajajaa, jolla on pitkä kokemus testamenttien laatimisesta, jotta saisimme lisää käytännön tietoa testeista ja niiden laatimisesta ammattilaisen näkökulmasta. Haastattelun avulla on pystytty tuomaan tietopuusta ja oppimateriaalin käytännön esimerkkejä testamenttien hyödyntämisestä.

6 POHDINTA

Tässä työssä on käsitelty testamenttia sekä suomalaista lakiin pohjautuvaa perimysjärjestystä. Työssä on esitelty erilaisia testamenttiluokitusta, kerrottu lakiin perustuvista rajoituksista testamenttiin liittyen ja kerrottu muun muassa minkälaisia oikeuksia leskellä ja rintaperillisellä on, joita ei voi edes testamentilla syrjäyttää. Työtä tehdessämme olemme oppineet, että vaikka Suomessa vallitsee niin sanottu testamenttausvapaus ja jokainen saa itse päättää jäämistönsä jaosta, ovat lesken vähimmäissuoja ja rintaperillisen lakiosaoikeus perustavanlaatuisia oikeuksia ja merkittäviä rajoituksia tähän vapauteen. Niiden tarkoituksena on turvata lesken ja rintaperillisten taloudellinen asema kuoleman koittaessa.

Kuten myös haastattelussamme asianajaja Karhun kanssa tuli ilmi, ennen on ollut hyvin tyypillistä, että suurin osa omaisuudesta on ollut miehen omistuksessa. Tällöin lesken oikeus jäädä asumaan yhteisenä pidettyyn kotiin on ollut usein erittäin tarpeellinen. Nykyään sukupuolten välinen ero ei ole enää niin merkittävä, mutta vähimmäissuojaa voidaan pitää silti tarpeellisena lesken taloudellisen aseman turvaamisen kannalta. Vaikka henkilö määräisi kaikesta omaisuudestaan testamentilla, rintaperillisellä on oikeus vaatia lakiosaansa ja testamentinsaajalla on velvollisuus se suorittaa. Nykyisen kaltaisessa yhteiskunnassa lakiosaoikeus tuntuu kuitenkin hieman vanhanaikaiselta. Oikeus lakiosaan kuuluu vain verisukulaiselle tai adoption kautta sukuun kuuluvalla henkilöllä. Ihmisten yleinen varallisuustaso on kasvanut samalla kun perhe- ja parisuhdemallit ovat moninaistuneet ja uudistuneet. Esimerkiksi uusperheet ovat yleistyneet, ja niissä lakiosaoikeus voi aiheuttaa epätasa-arvoisen aseman perheen lasten välille.

Testamenttiluokitukseen liittyen huomasimme, että vaikka termit kuulostavat samankaltaiselta, ne voivat olla merkitykseltään hyvin erilaisia. Testamenttia laatiessaan tulee siis olla tarkkana ja ammattilaisen apua kannattaa harkita. Jos testamentissa käytetyt termit tai määräykset ovat epäselviä, riskinä on, että testamenttia tulkitaan tekijänsä tahdon vastaisesti, eikä siinä vaiheessa itse pysty enää tilannetta korjaamaan.

Opinnäytetyömme aihe valikoitui toimeksiantajan tarpeesta ja oman mielenkiinnostamme pohjalta. Vaikka jäämistöoikeuteen liittyviä opinnäytetöitä olikin jo tehty

useita, tietoomme ei ole tullut täysin samankaltaista tai vastaavaa työtä. Opin- näytetyömme on suunnattu ensisijaisesti TAMK:n opiskelijoille, mutta tarkoituk- senamme on ollut myös, että työtämme voivat hyödyntää myös muut testament- taiheesta kiinnostuneet ilman lainopillista tuntemusta. Näin ollen olemme selittä- neet asiat helposti ymmärrettävällä tavalla ja sisällyttäneet työhömme myös joi- tain jäämistöoikeuden osa-alueita, jotka eivät liity suoranaisesti testamenttiin, mutta jotka on hyvä ymmärtää riittävän kokonaiskuvan hahmottamiseksi.

Päätimme toteuttaa työn parityöskentelynä, sillä olemme aiemmin tehneet useita töitä yhdessä ja yhteistyömme on toiminut hyvin. Aloitimme prosessin pohtimalla tutkimuskysymyksiä ja perehtymällä kurssin oppimistavoitteisiin ja lähdemateri- aaliin. Päätimme työn keskeisen sisällön ja jaoimme päävastuualueet. Työmme pääpiirteet ovat pysyneet samana, mutta tutkimuskysymykset ja sisältö ovat tar- kentuneet matkan varrella. Vastuualueiden jakamisen jälkeen kirjoitimme paljon itsenäisesti, mutta perehdyimme toistemme teksteihin ja tarvittaessa muokka- simme tekstiä yhteensopivammaksi. Koimme, että yhteistyö sujui saumattomasti, ja yhteinen määränpää on ollut selvä alusta asti. Prosessin alkuvaiheessa teimme suunnitelman aikataulusta, jonka mukaan työmme toteutettiin. Vaikka työn sisältö muuttui prosessin aikana, onnistuimme pysymään alkuperäisessä ai- kataulussa.

Kirjoitusprosessin aikana huomasimme, että lähdemateriaalia on todella paljon ja sen pohjalta voisi kirjoittaa melkein rajattomasti. Halusimme lopputuloksen pal- velevan mahdollisimman hyvin kurssin tavoitteita, joten rajasimme tietyt aihealu- eet kokonaan työn ulkopuolelle. Esimerkiksi perintöverotuksen jätimme vähälle huomiolle, sillä emme kokeneet, että sen käsittely toisi työllemme lisäarvoa, ja aiheesta oli tehty jo useita opinnäytetöitä. Testamenttiin liittyvä osio on vain yksi osa perhe- ja jäämistöoikeuden opintojaksoa, joten emme halunneet käsitellä ai- hetta liian yksityiskohtaisesti, sillä se ei olisi kohderyhmämme kannalta tarpeel- lista.

Yhtenä lähteenä työhömme lainsäädännön ja oikeuskirjallisuuden ohella käy- timme asiantuntijahaastattelua. Asiantuntijahaastattelu toi käytännönläheistä nä- kemystä aiheeseen ja sitä kautta lisäarvoa työllemme. Järjestimme haastattelun

etäyhteyksin Microsoft Teamsin välityksellä. Haastattelua ei litteroitu haastateltavan toiveesta. Haastattelemamme asianajaja Hannu Karhu toimii ammatissaan lähinnä Kainuun alueella, joten haastattelua arvioitaessa tulee ottaa huomioon, että esimerkiksi kiinteistöjen arvot ovat erilaisia verrattuna eteläisempään Suomeen. Olisimmekin voineet järjestää myös toisen asiantuntijahaastattelun, jotta työstämme olisi tullut monipuolisempi. Se on yksi kehityskohta ja jatkotutkimusidea työssämme.

Opinnäytetyöprosessin edetessä löysimme vastaukset asettamiimme tutkimuskysymyksiin ja onnistumme vastaamaan niihin selkeästi ja kattavasti. Kirjottamisprosessin aikana tutkimuskysymyksemme tarkentuivat ja niitä muodostui lisää. Oppimateriaaliin kuuluva diaesitys on koostettu valmiin raportin pohjalta. Case-tehtävien myötä oli luontevaa pohtia, mikä kaikki tieto on työmme kannalta oleellista. Toimeksiantajan toiveesta olemme painottaneet erilaisia testamenttiluokituksia niin raportissa kuin oppimateriaalissakin.

Mielestämme onnistuimme luomaan työn tavoitteiden mukaisen kokonaisuuden. Oppimateriaalista tuli mielestämme informatiivinen, selkeä ja visuaalisesti miellyttävä kokonaisuus. Tehtäväpaketti tuo työhömmee lisää toiminnallisuutta. Monivalintatehtävillä opiskelija voi harjoitella ja testata omaa osaamistaan, kun taas case-tehtävissä opiskelijat saavat soveltaa oppimaansa tietoa. Case-tehtävillä voidaan aktivoida opiskelijat keskustelemaan ja jakamaan ajatuksia, sillä ne soveltuvat hyvin myös ryhmätehtäviksi.

Onnistuimme löytämään laadukkaita ja luotettavia lähteitä, joiden avulla kirjoittaminen oli sujuvaa ja lopputuloksen sisältö luotettavaa. Lopputuloksena onnistuimme toteuttamaan kattava raportin testamenteista, kurssin oppimistavoitteita tukevan oppimateriaalin ja case-tehtäviä tukemaan opiskelijoiden oppimista ja palvelemaan toimeksiantajan tarpeita.

LÄHTEET

Aarnio, A. & Kangas, U. 2015 Suomen jäämistöoikeus. 2, Testamenttioikeus. 5. Uud. painos. Helsinki: Talentum. Luettu 19.4.2022 Vaatii käyttöoikeuden. [https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.libproxy.tuni.fi/teos/CAFBFXC-TEB#kohta:VI\(\(20\)LUKU\(\(20\)Kirjallinen\(\(20\)testamentti\(\(20\):\(1\(\(20\)Testamentti\(\(20\)asiakirjana\(\(20\)piste:b4](https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.libproxy.tuni.fi/teos/CAFBFXC-TEB#kohta:VI((20)LUKU((20)Kirjallinen((20)testamentti((20):(1((20)Testamentti((20)asiakirjana((20)piste:b4)

Aarnio, A., Kangas, U. & Rabinä, T. 2020. Perunkirjoitus ja perinnön veroseuraamukset. E-kirja. 9. Uud. painos. Helsinki: Alma Talent. Luettu 20.4.2022. Vaatii käyttöoikeuden. [https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.libproxy.tuni.fi/teos/FABBBXXTBBAEE#piste:tCF/kohta:Perunkirjoitus\(\(20\)ja\(\(20\)perinn\(\(f6\)n\(\(20\)veroseuraamukset](https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.libproxy.tuni.fi/teos/FABBBXXTBBAEE#piste:tCF/kohta:Perunkirjoitus((20)ja((20)perinn((f6)n((20)veroseuraamukset)

Asianajotoimisto Legistum Oy. (n.d). Testamentti. Verkkosivu. Viitattu 22.3.2022. <https://www.perunkirjoitus.fi/testamentti/>

Asianajotoimisto Lindblad & Co Oy. 2017. Yrittäjän testamentti. Verkkosivu. Viitattu 24.4.2022 <https://lindblad.fi/yrittajan-testamentti/>

Avioliittolaki 13.6.1929/234. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1929/19290234>

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi avioliittolain 4 ja 109 §:n sekä lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 3 §:n muuttamisesta 211/2018. Luettu 20.4.2022. https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/kirjasto/aineistot/kohtimainen_oikeus/LATI/Sivut/alaikaisavioliittojen-poikkeuslupamenettelyn-kumoaminen.aspx

Ilomäki, L. 2012. Erilaiset e-oppimateriaalit. Teoksessa Ilomäki, L. (toim.) Laatus e-oppimateriaaleihin. E-oppimateriaalit opetuksessa ja oppimisessa. Oppaat ja käsikirjat 2012:5. 2. painos. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy. Viitattu 16.11.2022. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/144415_laatus_e-oppimateriaaleihin_2.pdf

Kaisto, J. & Lohi, T. 2013. Johdatus varallisuus-oikeukseen. E-kirja. 2. Uud. painos. Helsinki: Talentum. Luettu 21.4.2022. Vaatii käyttöoikeuden. <https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.libproxy.tuni.fi/teos/EAEBXCXCTEB#piste:b2>

Kangas, U. 2018. Perhevarallisuus-oikeus. Luettu 20.4. E-kirja. 3. Uud. painos. Helsinki: Alma Talent. Luettu 23.4.2022. Vaatii käyttöoikeuden. <https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.libproxy.tuni.fi/teos/GAFBCXDTEB#piste:t4>

Kangas, U. 2019. Perhe ja jäämistöoikeuden perusteet. E-kirja. 2. Uud. painos. Helsinki: Alma Talent. Luettu 11.4.2022. Vaatii käyttöoikeuden. <https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.libproxy.tuni.fi/teos/FADBIXDTEB#piste:t1>

Karhu, H. asianajaja. 2022 Haastattelu 11.5.2022. Teams-yhteys. Ei litteroitu

Kolehmainen, A. & Rabinä, T. 2012. Jäämistösuunnittelu. E-Kirja. Helsinki: Talentum. Luettu 25.4.2022. Vaatii käyttöoikeuden. [https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.libproxy.tuni.fi/teos/JAEBBXTBBAEC#kohta:J\(\(c4\)\(\(c4\)MIST\(\(d6\)SUUNNITTELU\(\(20\)/piste:b2](https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.libproxy.tuni.fi/teos/JAEBBXTBBAEC#kohta:J((c4)((c4)MIST((d6)SUUNNITTELU((20)/piste:b2)

Kontturi. H. 2011. Saisiko olla yksi testamentti. Luettu 4.5.2022 Falun. Harri Kontturi & Kustannusosakeyhtiö Tammi

Norri, M. 2017. Perintö ja testamentti. E-kirja. 7. Uud. painos. Helsinki: Alma Talent. Luettu 11.4.2022. Vaatii käyttöoikeuden. [https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.libproxy.tuni.fi/teos/BAJBBXDTEB#kohta:PERINT\(\(d6\)\(\(20\)JA\(\(20\)TESTAMENTTI](https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.libproxy.tuni.fi/teos/BAJBBXDTEB#kohta:PERINT((d6)((20)JA((20)TESTAMENTTI)

OM 2004. Perintökaaren uudistamistarpeet. Työryhmämietintö 2004:6. Oikeusministeriö. Luettu 21.4.2022. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75706/omtr_6_2004_perintokaaren_uudis_106_s.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Opetushallitus. E-oppimateriaalin laatukriteerit. Verkkosivu. Viitattu 20.7.2022. <https://www.oph.fi/fi/julkaisut/e-oppimateriaalin-laatukriteerit>

Perintö- ja lahjaverolaki 12.7.1940/378. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1940/19400378>

Perintökaari 5.2.1965/40. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1965/19650040#L1>

Suomi.fi. n.d. testamentin tekeminen. Verkkosivu. Luettu 11.4.2022. <https://www.suomi.fi/kansalaiselle/talouden-hoitaminen/oman-talouden-suunnittelu/opas/testamentti/testamentin-tekeminen>

Vero.fi. 2017. Luopumiset perintö- ja lahjaverotuksessa. Verkkosivu. Luettu 19.10.2022. <https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/ohje-haku-sivu/60797/luopumiset-perint%C3%B6--ja-lahjaverotuksessa/>

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi

LIITTEET

Liite 1: Oppimateriaali

MITEN TEHDÄ TESTAMENTTI

- Tekemisestä ja peruuttamisesta määrätään perintökaaren 10-luvussa
- Tehtävä ankarien muotomääräysten mukaan
- Korostetun henkilökohtainen oikeustoimi, kukaan ei voi tehdä puolesta edes valtuutuksella
- Tehtävä kirjallisesti kahden esteettömän todistajan läsnäollessa
- Perintökaaren 10:3 sallii hätätilatestamentin tekemisen suullisesti tai kirjallisesti pakkotilan edessä
- Hätätilatestamentti raukeaa kolmen kuukauden kuluttua hätätilan poistumisesta

TESTAMENTIN MUOTOMÄÄRÄYKSET

Perintökaaren 9:1 mukaan testamentin voi tehdä:

- 18-vuotta täyttänyt tai nuorempi, jos ollut naimisissa
-> 2019 Avioliittolaista kumottu pykälä, joka salli alaikäisten avioitumisen
- 15-vuotias siitä omaisuudestaan, mitä saa itse hallita ja on itse ansainnut
- Edellytyksenä riittävä ymmärrys oikeustoimesta, ei arvioida yhtä tiukasti kuin muihin oikeustoimiin
- Jos edunsaaja luonnollinen henkilö, hänen oltava elossa perittävän kuolinhetkellä
- Testamentinsaaja voi olla ennen kuolemaa siitetty ja myöhemmin elossa syntyvä lapsi
- Saaja voi olla myös oikeushenkilö
- Omaisuudelle voidaan määrätä ensi- ja toissijainen saaja
--> tätä pidemmälle testamentilla ei voida pätevästi määrätä

MIKSI TEHDÄ TESTAMENTTI

- **Omaisuuuden säilyttäminen suvussa**
 Testamentilla voi määrätä, ettei perillisen nykyisellä tai tulevalla puolisoilla ole oikeutta testamentilla saatavaan omaisuuteen
- **Ainoa keino taata perintöä avopuolisolle**
 Avopuolisoa ei lueta leskeksi, ilman testamenttia avopuoliso ei peri mitään
- **Yritystoiminnan jatkuvuuden takaaminen**
 Testamentilla yrityksestä huolehtiminen voidaan jättää osaaviin käsiin
 Jos testamentti tehdään yleishyödylliselle yhdistykselle, perintöveroa ei tarvitse maksaa lainkaan

PERINNÖTTÖMÄKSI TEKEMINEN

- Edes rintaperillisen lakiosaoikeus tai lesken vähimmäisoikeus ei toteudu
- Testamentissa mainittava perusteet perinnöttömäksi tekemiselle
- Perusteen toteen näyttö määräyksen vetoavan vastuulla
- Mikäli syytä perinnöttömäksi tekemiselle ei voida näyttää toteen, määräys pätemätön
- PK:n 15-luku perinnöttömäksi jäämisen myös silloin, kun perijä on aiheuttanut perittäjän kuoleman rangaistavalla teolla ->rikolliselle ei parempaa oikeutta, kun olisi saanut surmatun eläessä

TESTAMENTIN TODISTAMINEN

- Esteellisiä todistajia kaikki alle 15-vuotiaat ja psyykkiseltä toiminnaltaan häiriintyneet henkilöt
- Todistaja ei voi olla tekijän puoliso, vanhempi, lapsi, sisarus tai näiden puoliso
- Adoptiolapset ja -vanhemmat myös esteellisiä todistamaan
- Jos toinen tai molemmat todistajat esteellisiä, testamentti voidaan julistaa pätemättömäksi
- Esteellisyyttä tulkitaan todistamishetken mukaan, eli myöhemmin syntynyt esteellisyys ei haittaa
- Todistajan tulee tietää todistavansa testamenttia, mutta asiakirjan sisällön ei tarvitse olla tiedossa

TESTAMENTIN PERUUTUS

Testamentin teko ankanan määrämuotoista, mutta peruuttaminen vapaamuotoista

Testamentti kertoo tekijänsä viimeisestä tahdosta -> peruttavissa koko tekijänsä elinajan, kelpoisuuden ehdot samat kuin laatimisessakin

Testamentin voi peruuttaa esimerkiksi tuhoamalla tai tekemällä uuden

TESTAMENTIN TIEDOKSIANTO

- Annetaan tiedoksi jokaiselle perilliselle erikseen
- Tiedoksiannon tulee tapahtua haastemiehen välityksellä tai muuten todistettavasti
- Toimitetaan oikeaksi todennettu jäljennös
- Moiteaika alkaa kulua tiedoksisaannista
- Tiedoksisaanti voi tapahtua valtuutuksella toisen puolesta
- Vajaavaltaisen osalta tiedoksianto edunvalvojalle
- Jos ei perillisiä, tiedoksianto valtiokonttorille
- Yksi testamentinsaaja voi antaa testamentin tiedoksi kaikille perillisille

TESTAMENTIN TULKINTA

- Jos sisältö epäselvä tai ristiriidassa itsensä kanssa, sisältöä tulkitaan
- Tulkitsijan tehtävä selvittää, mitä tekijä on halunnut määrätä
- Subjektiviivisen tulkinnan periaate
- Jos tarkoitus tiedossa, testamenttia tulkitaan sen mukaan
- Yksilöllinen tulkinta
- Favor testamentti, eli testamenttia suosiva tulkinta
-> Ajatellaan, että tekijä on pyrkinyt järkevään jäämistön jakoon
- Epäselviä tilanteita varten tulkintaohjeet perintökaaren 11-luvussa

TESTAMENTIN MOITE

- PK:n 13-luku määrittää, mistä testamenttia voidaan moittia
- Moitekanne voi perustua tekijän kelpoisuuteen määrätä omaisuudesta, muotovirheeseen, tekijän pakottamiseen tai sairauden tai ymmärtämättömyyden hyväksikäyttöön
- Tulee saattaa vireille tuomioistuimeen kuuden kuukauden kuluessa testamentin tiedöksisaannista
- Hyväksymällä testamentin perillinen menettää moiteoikeuden
- Jokaisen perillisen moitittava testamenttia tai yhdyttävä kanteeseen, muuten kanne toteutuu vain moittijan osalta

TESTAMENTISTA LUOPUMINEN

- Jäämistöomaisuutta ei pakko ottaa vastaan
- Perinnöstä voi luopua, mikäli testamentinsaaja ei ole ryhtynyt toimiin, jotka katsotaan perinnön vastaanottamiseksi
- Luopumisilmoitus tehtävä kirjallisesti
- Jos testamentissa ei muuta määrätä, testamentista luopujan jäämistösosuus siirtyy sille, kuka olisi edunsaajana tilanteessa, jossa luopuja olisi kuollut ennen testamenttaajaa
- > Edellyttää, että toissijainen saaja perillisasemassa testamentin tekijään nähden
- Vapautunut osuus voidaan jakaa suhteellisuusperiaatteen mukaan myös muille yleistestamentin saajille
- Voi luopua kokonaan tai osittain
- Luopumisen syynä on usein perintöverosuunnittelu

PERIMYS ILMAN TESTAMENTTIA

- Suomessa oikeus perintöön kuuluu vainajan lähimmille sukulaisille

1. PARENTEELI

- Vainajan rintaperilliset, eli lapset ja heidän jälkeläisensä
- Ensisijaisia perijöitä, jos 1. parenteelissa yksikin perillinen, hän saa koko omaisuuden

2. PARENTEELI

- Perittävän vanhemmat ja heidän jälkeläisensä
- Rajoittamaton sijaantulo-oikeus, kuten ensimmäisessä parenteelissakin

3. PARENTEELI

- Vainajan isovanhemmat
- Rajoitettu sijaantulo-oikeus, serkut eivät enää peri
- Jos ei yhdestäkään parenteelista löydy ketään, perintö menee valtiolle

LAKIOSA

- Suomessa testamenttiusvapaus tietyin rajoituksin
- Yksi rajoituksista rintaperillisen lakiosa
- Puolet siitä, mitä lakimääräisen perimysjärjestyksen mukaan kuuluisi
- Oikeus ainoastaan 1. parenteelin perillisillä
- Jokaisen perillisen erikseen vaadittava kuuden kuukauden kuluessa testamentin tiedoksisaannista
- Lakiosavaade ei tee testamenttia tehottomaksi, vaan testamentinsaajalla oikeus suorittaa lakiosa tai siitä puuttuva osa rahana

LESKEN VÄHIMMÄISSUOJA

- Leskellä oikeus pitää ensin kuolleen puolison omaisuus jakamattomana hallussaan testamentista huolimatta
- Koskee vain avioliittoa tai rekisteröityä parisuhdetta
- Rintaperillisillä oikeus vaatia pesänjakoa -> jos jakoa ei vaadita, puhutaan lesken enimmäissuojasta
- Oikeus jäädä asumaan yhteiseen asuntoon ja pitää hallussa tavanomainen irtaimisto
- Jos leskellä muu asumiseen sopivan asunto ei oikeutta jäädä yhteiseen kotiin
- Jos ylivelkainen pesä, ei oikeutta pitää omaisuutta hallussaan
- Jos paljon muuta omaisuutta, jakamattomana pitäminen voi olla kohtuutonta rintaperillisiiä kohtaan

YLEISTESTAMENTTI

- Testamentit voidaan jakaa yleis- ja erityistestamentteihin eli legaatteihin
- Yleistestamentinsaajasta kuolinpesän osakas, asema vastaa perillisen asemaa
- Yleistestamentilla ei määrätä tiettyä ja eriteltyä omaisuutta, vaan esimerkiksi koko omaisuus tai sen murto-osa
- Jos ei muita perillisiä, yleistestamentinsaajasta kuolinpesän ainoa osakas ja perunkirjoitusvelvollinen
- Testamenttiluokitukset eivät toisiaan poissulkevia, yhdessä testamentissa voi olla sekä yleis- että erityisjälkimmäisiä

ERITYISTESTAMENTTI

- Erityistestamentti määräys, jolla testamentinsaajalle annetaan oikeus tiettyyn omaisuuteen tai arvomäärään
- Legaatinsaaja ei kuolinpesän osakas
- Kuolinpesässä velkojien oikeudet etusijalla, joten legaatti saatetaan joutua myymään
- Legaatinsaaja voi joutua palauttamaan perimänsä omaisuuden tai suorittamaan sitä vastaavan summan kuolinpesälle, jos pesän velkoja ei pystytä muuten suorittamaan

OMISTUSOIKEUSTESTAMENTTI

- Yleisin tehdyistä testamenteista
- Saajalle halutaan tuottaa mahdollisimman laajat oikeudet määrätä jäämistösomaisuudesta
 - > tuottaa rajattoman määräysvallan omaisuudesta
- Vapaus hallita omaisuutta ja nauttia sen korko ja tuotto
- Oikeus käyttää omaisuutta luoton vakuutena ja tehdä siitä testamentti
- Saaja velvollinen maksamaan täyden perintöveron jäämistöomaisuudesta
- Omistusoikeus ei usein sopivin ratkaisu, kun halutaan turvata sekä lesken että rintaperillisten asema
 - > leski voi hävittää omaisuutta rintaperillisten vahingoksi
- Hyödyllinen tilanteessa, jossa halutaan taata leskelle mahdollisimman hyvät edellytykset pärjätä taloudellisesti

RAJOITETTU OMISTUSOIKEUSTESTAMENTTI

- Kyseessä silloin, kun testamenttiin asetettu perättäisseuraanto
- Testamentti sisältää määräyksen, jonka mukaan omaisuus siirtyy ensisaajan kuoltua toissijaiselle saajalle
- Testamentinsaajalla muutoin täysi oikeus määrätä omaisuudesta elinaikanaan, mutta ei oikeutta testamentata sitä
- Rajoitettu omistusoikeus mahdollista testamentata myös määräajaksi
- Käytetään esimerkiksi uusperheissä, jossa halutaan turvata lesken asema, mutta taata omaisuuden säilyminen omassa suvussa

KÄYTTÖOIKEUSTESTAMENTTI

- Luo saajalleen oikeuden hallita omaisuutta, ja nauttia sen korko ja tuotto
- Mahdollinen pääomahyöty, esimerkiksi arvonnousu koituu omistajan voitoksi
- Hallintaoikeuden arvo vähennetään perintöverotuksessa
- Käyttöoikeus lakkaa haltijansa kuollessa
- Käyttöoikeus henkilökohtainen, eikä sitä voi luovuttaa toiselle
- Omistajalla ei lähtökohtaisesti oikeutta luovuttaa omaisuutta ilman käyttöoikeuden haltijan suostumusta
- Haltijalla velvollisuus säilyttää omaisuutta huolellisesti omistajan edut huomioiden
- Hyödyllinen esimerkiksi tilanteessa, jossa parilla on rintaperillisiä, mutta myös lesken asema halutaan turvata
- Yleinen uusperheissä
- Käytetään, kun halutaan turvata lesken asema ja keventää rintaperillisten verotaakkaa

TUOTTO-OIKEUSTESTAMENTTI

- Käytetään, kun halutaan jättää oikeus tuottoihin eri taholle kun omistusoikeus
- Tuotto-oikeuden voi testamentata koko tuottoon tai osaan siitä
- Lähtökohtaisesti ei oikeutta testamentata eteenpäin
- Tuotto-oikeuden testamenttausoikeus voidaan sallia erillisellä testamenttimääräyksellä
- Tuotto-oikeustestamenttia voidaan käyttää esimerkiksi silloin, kun testamenttaaja ei luota perillisen taitoihin käyttää perintöään taloudellisesti

KESKINÄINEN TESTAMENTTI

- Kahden henkilön välinen määräys, että pidempään elävä saa pitää molempien omaisuuden
- Yleinen avio- ja avopuolisoiden välillä, mutta ei edellytä mitään tiettyä ihmissuhdetta
- Voi olla hallinta-, käyttö- tai omistusoikeustestamentti
- Sisältää usein määräyksen sekä ensi- että toissijajissaajasta
- Lupaus olla peruuttamatta testamenttia ei juridisesti pätevä, joten keskinäisen testamentin voi peruuttaa, vaikka olisi jo vedonnut siihen toisen osapuolen kuoltua
- Käytetään, kun halutaan pitää pesä jakamattomana toisenkin osapuolen kuolemaan saakka ja lesken asema halutaan säilyttää mahdollisimman muuttumattomana

LÄHTEET

- Aarnio, A. & Kangas, U. (2015) Suomen jäämistöoikeus. 2, Testamenttioikeus. 5. uudistettu painos. Helsinki: Talentum. [https://verkkokirjahylly-almatalent.fi.libproxy.tuni.fi/teos/CAFBFXCTEB#kohta:VI\(\(20\)LUKU\(\(20\)Kirjallinen\(\(20\)testamentti\(\(20\):1\(\(20\)Testamentti\(\(20\)asiakirjana\(\(20\)/piste:b4](https://verkkokirjahylly-almatalent.fi.libproxy.tuni.fi/teos/CAFBFXCTEB#kohta:VI((20)LUKU((20)Kirjallinen((20)testamentti((20):1((20)Testamentti((20)asiakirjana((20)/piste:b4)
- Asianajotoimisto Legistum Oy. (n.d). Testamentti. Verkkosivu. Viitattu 22.3.2022. <https://www.perunkirjoitus.fi/testamentti/>
- Asianajotoimisto Lindblad. 2017. Yrittäjän testamentti. <https://lindblad.fi/yrittajan-testamentti/> viitattu 24.4.2022
- Asiantuntijahaastattelu. Asianajaja Hannu Karhu. 11.5.2022. Teams- etäyhteys.
- HE 211/2018. https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/kirjasto/aineistot/kotimainen_oikeus/LATI/Sivut/alaikaisavioliittojen-poikkeuslupamenettelyn-kumoaminen.aspx
- Janne Kaisto & Tapani Lohi, Johdatus varallisuus oikeukseen (2013) : [https://verkkokirjahylly-almatalent.fi.libproxy.tuni.fi/teos/EAEBXCCTEB#kohta:JOHDATUS\(\(20\)VARALLISUUSOIKEUTEEN\(\(20\)/piste:b2](https://verkkokirjahylly-almatalent.fi.libproxy.tuni.fi/teos/EAEBXCCTEB#kohta:JOHDATUS((20)VARALLISUUSOIKEUTEEN((20)/piste:b2)
- Jäämistösuunnittelu; Antti Kolehmainen, Timo Rabinä; 2012. [https://verkkokirjahylly-almatalent.fi.libproxy.tuni.fi/teos/JAEBBXTBBAEC#kohta:J\(\(c4\)\(\(c4\)MIST\(\(d6\)SUUNNITTELU\(\(20\)/piste:b2](https://verkkokirjahylly-almatalent.fi.libproxy.tuni.fi/teos/JAEBBXTBBAEC#kohta:J((c4)((c4)MIST((d6)SUUNNITTELU((20)/piste:b2)
- KKO:1955-II-153
- Kontturi, Harri. 2011. Saisiko olla yksi testamentti. Falun. Harri Konturi & Kustannusosakeyhtiö Tammi
- OM 2004. Perintökaaren uudistamistarpeet. Työryhmämietintö 2004:6. Oikeusministeriö. Viitattu 21.4.2022. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75706/omtr_6_2004_perintokaaren_uudis_106_s.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Perhe ja jäämistöoikeuden perusteet; Urpo Kangas; 2019. <https://verkkokirjahylly-almatalent.fi.libproxy.tuni.fi/teos/FADBIXDTEB#piste:t1>
- Perintö- ja lahjaverolaki 378/1940. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1940/19400378>
- Perintö ja testamentti; Matti Norri; 2017. [https://verkkokirjahylly-almatalent.fi.libproxy.tuni.fi/teos/BAJBBXDTEB#kohta:PERINT\(\(d6\)\(\(20\)JA\(\(20\)TESTAMENTTI](https://verkkokirjahylly-almatalent.fi.libproxy.tuni.fi/teos/BAJBBXDTEB#kohta:PERINT((d6)((20)JA((20)TESTAMENTTI)
- Perintökaari 1965/40. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1965/19650040#L1>
- Perunkirjoitus ja perinnön veroseuraamukset; Aulis Aarnio, Urpo Kangas & Timo Rabinä; 2020. [https://verkkokirjahylly-almatalent.fi.libproxy.tuni.fi/teos/FABBBXTBBAEE#piste:tCF/kohta:Perunkirjoitus\(\(20\)ja\(\(20\)perinn\(\(f6\)n\(\(20\)veroseuraamukset](https://verkkokirjahylly-almatalent.fi.libproxy.tuni.fi/teos/FABBBXTBBAEE#piste:tCF/kohta:Perunkirjoitus((20)ja((20)perinn((f6)n((20)veroseuraamukset)
- Suomi.fi. n.d. testamentin tekeminen. Verkkosivu. Viitattu 11.4.2022. <https://www.suomi.fi/kansalaiselle/talouden-hoitaminen/oman-talouden-suunnittelu/opas/testamentti/testamentin-tekeminen>
- Ulosottoaari 2007/705: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070705#L4P18>
- Vero. 2017. Luopumiset perintö- ja lahjaverotuksessa. Verkkosivu. Viitattu 19.10.2022. <https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/ohje-hakusivu/60797/luopumiset-perint%C3%B6--ja-lahjaverotuksessa/>

Liite 2: Tehtävät

TEHTÄVIÄ TESTAMENTISTA JA PERINNÖSTÄ

1. Reino on hiljattain menehtynyt pitkän sairauden uuvuttamana. Reinoa jäivät suremaan leski Raija, sisar Leena, Tytär Pirjo ja edesmenneen poikansa lapset Kalle ja Keijo. Kenellä on oikeus vaatia lakiosaa Reinon jäämistöstä?

2. Ketkä alla olevista henkilöistä ovat kelpoisia tekemään testamentin?

- a) 14-vuotias Sami
- b) 64-vuotias Sirpa, jolle on määrätty edunvalvoja
- c) 17-vuotias Matti, joka haluaisi tehdä testamentin moposta, jonka on ostanut itse hankkimillaan kesätyötienesteillä
- d) 80-vuotias vaikeasti dementoitunut Esko
- e) 20-vuotias Anna

3. Ovatko alla olevaan kertomukseen liittyvät väittämät oikein vai väärin?

Eläkepäivillään Seppo on alkanut miettiä jäämistönsä jakoa tulevaisuudessa. Sepolle tärkeitä henkilöitä ovat avopuoliso Maija, tytär Sanna sekä veljenpoika Jaska. Jaskan kanssa he ovat molemmat olleet kovin kiinnostuneita postimerkeistä, ja postimerkkien keräily on ollut Jaskalle ja Sepolle yhteinen rakas harrastus. Sepolle onkin kertynyt suuri ja arvokas kokoelma postimerkkejä. Muuta omaisuutta Sepolle on kertynyt omakotitalo järven rannasta, jonka hän yksin omistaa, mutta jossa myös puoliso Maija on viime vuodet asunut. Seppo ja Maija ovat myös veneilleet paljon yhdessä Sepon omistamalla purjeverneellä. Purjeverneily on Sepon toinen rakas harrastus, ja hän on pitkään tukenut Pursi Ry- nimisen purjeseuran toimintaa, jonka tehtävänä on vapaaehtoisvoimin siivota Itämeren muoviroskasta. Sepolle on myös kertynyt säästäjä 10 000 euroa. Seppo välittää tyttärestään Sannasta, mutta tietää hänen olevan holtiton rahankäyttäjä, ja siksi ei haluaisi jättää ainakaan heti koko jäämistöään hänen hoivaansa.

- a) Maija saa Sepon kuoltua lesken vähimmäissuojaa.
- b) Jos Seppo testamenttaa rahavarantonsa Pursi Ry:lle, seura joutuu maksamaan täyden perintöveron.
- c) Seppo voi asettaa testamenttiin määräyksen, että ensiksi hänen koko omaisuutensa perii Maija, ja hänen kuoltuaan omaisuus siirtyy Sannalle.
- d) Jos Seppo jättää postimerkkikokoelman Jaskalle, Jaskasta tulee kuolinpesän osakas.
- e) Jos Seppo testamenttaa omakotitalon hallintaoikeuden Maijalle, mutta omistusoikeuden Sannalle, Maija ei maksa siitä perintöveroa lainkaan, ja Sanna maksaa huojennetun perintöveron.
- f) Jos Seppo tyttärensä huolimattoman rahankäytön vuoksi testamenttaisi kaiken omaisuutensa Jaskalle, Sanna voisi vaatia lakiosaa, joka on 1/3 siitä mikä hänelle ilman testamenttia kuuluisi.
- g) Maija ja Sanna ovat Sepon rintaperillisiä, mutta Jaska ei.
- h) Maija ja Seppo olivat tehneet keskinäisen testamentin, jossa omaisuus siirtyisi ensin kuolleelta puolisolta täysin omistusoikeuksin jäljelle jäävälle, ja sen jälkeen tytär Sannalle. Nyt Maija on perinyt Sepon omaisuuden, mutta haluaisi testamentata oman omaisuutensa sisarelleen Kaijalle. Onko Maija oikeutettu tähän?

TEHTÄVIÄ TESTAMENTISTA JA PERINNÖSTÄ

4. Ovatko seuraavat henkilöt esteellisiä todistamaan testamenttia?

- a) 80-vuotias vaikeasti dementoitunut Esko
- b) Testamentin tekijän adoptiovanhempi
- c) Testamentin tekijän naapuri
- d) Testamentin tekijän sisaruksen leski
- e) Testamentin tekijän isä
- f) Testamentin tekijän vaimo, jonka kanssa hän on avioitunut 10 vuotta testamentin todistamisen jälkeen

5. Suosittele seuraavan tarinan perusteella Mirjalle testamenttia.

Mirjalle läheisiä henkilöitä ovat tytär Aino sekä veljet Taavi ja Leevi. Mirjan omaisuutta ovat omakotitalo sekä suuri ja tuottoisa metsäpalsta. Mirja asuu talossaan yksin, sillä Aino on jo muuttanut pois kotoa. Mirja tietää, että Taavi tykkää viettää aikaa talossa ja hoitaa puutarhatöitä, ja Mirja mielellään säilyttäisi talon suvussa myös jatkossa. Leevillä puolestaan on enemmän kokemusta ja innostusta metsänhoidosta. Mirja tietää, että Aino on huoleton raha-asioissaan, eikä myöskään siksi haluaisi jättää koko omaisuutta hänelle ainakaan heti.

6. Milloin ja miten testamentin voi peruuttaa?

7. Alla olevan Martin ja Pirjon tarinan perusteella;

a) Kuka perii mitäkin ilman testamenttia?

b) Millainen testamentti voisi sopia heille?

Martti ja Pirjo ovat naimisissa. Kyseessä on kummallekin jo toinen avioliitto. Martin edellinen liitto päättyi avioeroon, ja hänellä on siitä kaksi lasta. Pirjon edellinen liitto päättyi puolison kuolemaan, heillä ei ollut lapsia ja he olivat tehneet toistensa hyväksi keskinäisen testamentin. Martilla ja Pirjolla on kaksi yhteistä lasta. Pirjo peri talon edesmenneeltä puolisoltaan, jossa hän ja Martti asuvat lastensa kanssa. Martti omistaa kesämökin järvenrannalta. Kesämökkikiinteistö on aktiivisesti Martin, Pirjon sekä kaikkien lapsien käytössä. Martti on aiemmin myös perinyt vanhemmiltaan sukutilan, joka ei ole kovassa käytössä sen huonon kunnon vuoksi. Pirjo taas omistaa veneen, jota säilytetään Martin mökillä. Vanhemmilla päivillään Martti ja Pirjo ovat alkaneet pohtimaan, kannattaisiko heidän tehdä testamentti ja millainen testamentti voisi olla sopiva heidän tarpeisiinsa.

8. Ketkä seuraavista henkilöistä ovat kelposia testamentin edunsaajaksi?

- a) Viime vuonna kuollut isoisä
- b) 6 kuukauden päästä syntyvä lapsi
- c) Edunvalvonnassa oleva sisko
- d) Veljen tulevaisuudessa syntyvä lapsi
- e) Kadulla tavattu tuntematon mies

9. Missä tilanteissa testamentti on annettu oikein tiedoksi?

- a) Saaja on soittanut perillisille ja kertonut testamentista
- b) Haastemies on toimittanut kaikille perillisille oikeaksi todennetun jäljennöksen testamentista
- c) Oikeaksi todistettu jäljennös on toimitettu yhdelle perillisistä
- d) Testamentinsaajista kaikki toimittavat oikeaksi todistetut jäljennökset perillisille
- e) Lakimääräisiä perillisisiä ei ole, joten testamenttia ei tarvitse antaa tiedoksi
- f) Oikeaksi todistettu jäljennös on toimitettu kaikille perillisille iästä riippumatta